

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

056.06 – КМР. 1962 “С” 2023.10.27. 4 ПЗ

ЄВТУШЕНКО КСЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

2024 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Гуманітарно-педагогічний факультет

УДК 025.26(470+571)(477)327:355.01

ПОГОДЖЕНО
Декан гуманітарно-педагогічного
факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
В.о. завідувача кафедри міжнародних
відносин і суспільних наук

_____ Савицька І.М.
“ ___ ” _____ 2024 р.

_____ Хвіст В.О.
“ ___ ” _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ГІБРИДНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ У ВІЙСЬКОВО-
ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ»**

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми	кандидат іст. наук, доцент	_____	Кравченко Н.Б.
Керівник магістерської кваліфікаційної роботи	кандидат іст. наук, доцент	_____	Кравченко Н.Б.
Виконала		_____	Євтушенко К.В.

КИЇВ – 2024

РЕФЕРАТ

**магістерської роботи
студента магістратури гуманітарно-педагогічного факультету
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»,
освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Євтушенко Ксенії Володимирівни
на тему: «Гібридні технології росії проти України у військово-політичній
сфері»**

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 91 сторінку, з яких 75 сторінок основного тексту, який містить 5 таблиць та 12 рисунків. Список використаних джерел налічує 87 найменувань.

Робота присвячена дослідженню гібридних технологій, що використовуються росією проти України у військово-політичній сфері. Обрана тема є надзвичайно актуальною з огляду на тривалу агресію росії проти України, яка переважно почалася в 2014 році і продовжується по сьогоднішній день. Гібридна війна є новою формою агресії, що поєднує класичні військові дії з нетрадиційними методами, такими як кібератаки, інформаційні кампанії та економічний тиск.

У кваліфікаційній роботі було використано загальнонаукові (системний, логічний, статистичний, порівняльний аналіз) та спеціальні (історичний, генетичний аналіз, контент-аналіз) методи, що дозволило всебічно проаналізувати гібридні технології як новий інструмент ведення конфліктів.

У першому розділі розглянуто теоретичні засади гібридної війни, включаючи її історичне становлення та відмінності від традиційних воєн. Проаналізовано теоретичні підходи до визначення гібридної війни та її відмінності від асиметричних конфліктів.

Другий розділ присвячений дослідженню особливостей застосування гібридних технологій росією проти України з 2014 року, включаючи анексію Криму, військові дії на Донбасі та інші форми агресії. Вивчено інструменти, які застосовувалися росією для дестабілізації ситуації в Україні, зокрема інформаційні кампанії, кібератаки та економічний тиск.

У третьому розділі досліджено військовий та політичний виміри гібридної війни. Зокрема, було проаналізовано класичні військові дії, діяльність диверсійно-розвідувальних груп, кібератаки, а також спроби підриву легітимності української влади та розколу суспільства через використання дипломатичних каналів для дезінформації та пропаганди.

Ключові слова за темою кваліфікаційної роботи: гібридна війна, гібридні технології, інформаційна війна, кібератаки, російська агресія, Україна, військово-політичний вимір.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	11
1.1. Поняття та сутність гібридної війни.....	11
1.2. Асиметрична війна.....	13
1.3. Інструменти та методи ведення гібридної війни.....	18
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ГІБРИДНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	24
2.1. Гібридні інструменти агресії росії проти України.....	24
2.2. Передумови вторгнення рф у 2014 році та аналіз застосованих гібридних технологій.....	28
2.3. Використання гібридних технологій у війні росії проти України з 2022 року і дотепер.....	43
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3. ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	54
3.1. Військовий аспект гібридної війни та його методи	54
3.2. Політична складова гібридної війни росії проти України.....	62
Висновки до розділу 3.....	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	79
ДОДАТКИ	91

Вступ

Загальна тема гібридної війни стала однією з найбільш обговорюваних у сучасному науковому та політичному середовищі, а зокрема в контексті конфлікту між росією та Україною. Гібридна війна, як явище, є новою формою агресії, що поєднує традиційні військові дії з нетрадиційними, асиметричними методами, такими як кібератаки, інформаційні кампанії, економічний тиск та маніпуляції на дипломатичному рівні. Ця форма ведення війни характеризується невизначеними межами та застосуванням широкого спектру інструментів, що дозволяє агресору діяти одночасно у кількох сферах.

Гібридні технології війни є інструментами, які росія активно використовує для досягнення своїх геополітичних цілей. Вони включають маніпулювання суспільною свідомістю, здійснення дипломатичного тиску, підтримку незаконних збройних формувань, проведення кібератак та інформаційних кампаній. Використання таких технологій дозволяє країні-агресору вести війну, не переходячи військових дій на всій території, що ускладнює процес ідентифікації агресора та створює додаткові перешкоди для ефективної протидії з боку міжнародної спільноти. Гібридна війна включає у себе комбінацію військових, політичних, економічних, інформаційних та інших методів, що забезпечує синергетичний ефект, який значно ускладнює можливість ефективної протидії.

Актуальність дослідження теми гібридної війни обумовлена багатьма факторами. По-перше, це зростання ролі гібридних загроз у сучасних міжнародних відносинах. Україна стала полігоном для відпрацювання нових гібридних технологій, і ці методи агресії можуть бути використані проти інших держав у майбутньому. Розуміння природи гібридної війни дозволить ефективніше реагувати на подібні виклики, захищати національні інтереси та посилювати міжнародну безпеку. Гібридна війна проти України, яка розпочалася з анексії Криму у 2014 році та продовжилася військовими діями на Донбасі та повномасштабним вторгненням, а також інформаційною агресією, є прикладом

того, як поєднання традиційних та нетрадиційних методів впливає на стабільність країни, безпеку її громадян та міжнародної спільноти.

По-друге, важливість теми зумовлена необхідністю виявлення нових підходів до забезпечення національної безпеки в умовах гібридної агресії. Традиційні засоби протидії виявляються недостатньо ефективними у випадку гібридної війни, оскільки агресор використовує як видимі, так і приховані форми впливу. Застосування пропаганди, маніпулювання інформаційним простором, економічний шантаж та дипломатичний тиск вимагають нових методів протидії, які б забезпечили адекватний захист держави від агресії. У цьому контексті Україна стала плацдармом у розробці та застосуванні нових механізмів протидії, що є важливим досвідом для міжнародної спільноти.

По-третє, тема гібридної війни є актуальною через її вплив на міжнародну систему безпеки. Використання росією гібридних методів проти України порушило баланс сил у регіоні, створило нові виклики для НАТО та Європейського Союзу, а також викликало занепокоєння у багатьох країнах щодо можливих наслідків подібної агресії. Дослідження природи гібридної війни допомагає зрозуміти, як змінилися методи ведення конфліктів у 21 столітті, та визначити шляхи адаптації міжнародних структур безпеки до нових викликів. Аналіз досвіду України у протидії гібридній агресії може бути корисним для інших держав, які стикаються з подібними загрозами або потенційно можуть стати об'єктами гібридних атак.

Крім того, гібридна війна має значний вплив на внутрішньополітичну ситуацію в Україні. Інформаційні кампанії, які спрямовані на підірив довіри до української влади, розкол суспільства та посилення соціальної напруги, є важливими складовими гібридної агресії. Росія використовує різноманітні інструменти для дестабілізації внутрішньополітичної ситуації, що створює додаткові перешкоди для реформ та розвитку країни. Таким чином, дослідження гібридної війни має не лише міжнародне, а й важливе внутрішньополітичне значення, оскільки сприяє розумінню методів впливу на суспільство та розробці ефективних стратегій захисту.

Тема гібридної війни також стосується інформаційної безпеки, яка стала ключовим елементом національної безпеки в умовах сучасного інформаційного суспільства. Інформаційні операції, спрямовані на маніпулювання суспільною думкою, дестабілізація державних інституцій та формування негативного іміджу країни на міжнародній арені, є невід'ємною складовою гібридної агресії. Використання медіа, соціальних мереж та інших інформаційних платформ для поширення пропаганди та дезінформації створює нові виклики для державних інституцій, що вимагають розробки ефективних механізмів протидії. Вивчення цих аспектів гібридної війни є важливим для забезпечення інформаційної стійкості держави та захисту від зовнішнього впливу.

Таким чином, тема гібридної війни росії проти України є надзвичайно важливою для розуміння сучасних методів ведення конфліктів, забезпечення національної та міжнародної безпеки, а також розробки ефективних стратегій протидії гібридній агресії. Дослідження цієї теми сприяє не лише глибшому розумінню природи гібридної війни, але й розвитку нових підходів до захисту національних інтересів та забезпечення стабільності у світі, що стикається зі зростаючими гібридними загрозами.

Актуальність дослідження обумовлена зростанням ролі гібридних загроз у сучасних міжнародних відносинах, особливо на прикладі України, яка вже тривалий час є об'єктом агресії з боку росії. Гібридна агресія поєднує у собі широкий спектр методів — від військових операцій до інформаційної війни, економічного тиску, дипломатичних маніпуляцій та використання кіберпростору. Вивчення гібридних технологій дає можливість глибше зрозуміти, як ці методи впливають на безпеку, політичну стабільність та міжнародний імідж країни, а також допомагає у виробленні ефективних засобів захисту. У зв'язку з глобалізацією та посиленням залежності держав від інформаційних і комунікаційних технологій, дослідження питань гібридних загроз набуває особливої важливості.

Мета наукової роботи - проаналізувати гібридні технології війни, використовувані росією по відношенню до України в контексті військово-

політичної сфери, виявити основні засоби та методи гібридної війни, що використовуються в цьому конфлікті, а також їх вплив на стабільність та безпеку регіону.

Завданнями кваліфікаційної роботи є:

Провести аналіз теоретичних засад гібридної війни, включаючи її історичне становлення та відмінності від традиційних війн;

Вивчити особливості застосування гібридних технологій росії проти України, аналізуючи історичний контекст та еволюцію подій з 2014 року;

Проаналізувати військовий вимір гібридної війни, зокрема класичні військові дії, діяльність диверсійно-розвідувальних груп, кібератаки та інформаційну війну;

Дослідити політичний вимір гібридної війни, зосереджуючись на підриві легітимності української влади, розколі суспільства та використанні дипломатичних каналів для дезінформації та пропаганди.

Об'єкт роботи: Гібридні технології війни росії у контексті військово-політичного протистояння проти України.

Предмет роботи: Методи та засоби використання гібридних технологій, використані росією, зокрема їх вплив на військову, політичну та соціальну сфери в Україні.

Практична значимість роботи полягає у можливості використання отриманих результатів для формування державної політики у сфері національної безпеки, розробки стратегій інформаційної протидії та вдосконалення механізмів захисту від гібридних загроз. Результати дослідження можуть бути корисними для урядових структур, аналітичних центрів, науковців, які займаються питаннями безпеки, а також для організацій, що працюють у сфері протидії інформаційним загрозам та кібербезпеці.

Джерельна база роботи включає офіційні документи, міжнародні аналітичні звіти, наукові публікації, монографії, матеріали ЗМІ, що висвітлюють події, пов'язані з агресією росії проти України. Також використовуються доповіді аналітичних центрів, дані неурядових організацій та інші джерела, що

висвітлюють вплив гібридних технологій на безпеку України. Особливу увагу приділено міжнародним документам, таким як резолюції ООН та звіти НАТО, що містять оцінку дій росії у контексті гібридної агресії.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні гібридних технологій росії проти України, визначенні їх еволюції та впливу на різні аспекти військово-політичної ситуації в країні, а також у розробці рекомендацій щодо протидії цим загрозам. Новизна також полягає у систематизації підходів до гібридної агресії та аналізі її еволюційних змін у період з 2014 до 2022 року, що дозволяє виявити нові тенденції та методи ведення гібридної війни, які потребують особливої уваги в контексті національної безпеки.

Методи дослідження. У роботі використовуються методи аналізу, синтезу, порівняння, історичний метод для дослідження розвитку концепції гібридної війни, а також системний підхід для аналізу взаємозв'язків між військовими та політичними компонентами гібридних дій. Крім того, застосовуються кейс-стаді для вивчення конкретних прикладів гібридних операцій, що були здійснені росією, та контент-аналіз для дослідження інформаційних кампаній та пропагандистських наративів.

Практична апробація.

Роботу апробовано на Міжнародній науково-практичній конференції «Україна та світ в умовах російської збройної інтервенції (з 2014 р.)» (06 червня 2024р., м. Київ). Євтушенко К. Гібридні технології росії проти України у військово-політичній сфері. С. 66-67.

Структура роботи. Дослідження складається із вступу, 3 розділів, які поділяються на 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, з них вітчизняних джерел - 47 найменувань, зарубіжних джерел – 40, додатків. Загальний обсяг роботи складає 91 сторінку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Поняття та сутність гібридної війни

Термін «гібридна війна» намагається охопити складність війни XXI століття, яка включає множинність акторів, стирає традиційні межі між різними типами збройного конфлікту, а також між війною і миром. Існує багато визначень гібридної війни, і ці визначення продовжують розвиватися. Історики використовували термін «гібридна війна» для опису одночасного використання регулярних та іррегулярних сил у межах однієї військової кампанії. Наприклад, Пітер Р. Мансуар визначав гібридну війну як «конфлікт, що включає поєднання регулярних військових сил та іррегулярів (партизан, повстанців та терористів), які можуть включати як державних, так і недержавних акторів, і метою яких є досягнення спільної політичної цілі». Такі характеристики були типовими для війн з давніх часів, і з історичної точки зору гібридна війна не є новим феноменом.

У 2000-х роках використання терміну «гібридна» стало популярним для опису зміни характеру сучасних війн, зокрема через зростаючу складність та летальність насильницьких недержавних акторів і зростаючий потенціал кібернетичної війни. Визначення гібридної війни підкреслювали поєднання традиційних і іррегулярних підходів у всьому спектрі конфлікту. Наприклад, у 2007 році Френк Хоффман визначив гібридну війну як «різні режими війни, включаючи регулярні можливості, іррегулярні тактики та формування, терористичні акти, включаючи невибіркоче насильство та примус, а також кримінальний безлад, здійснювані як державами, так і недержавними акторами». Інтеграція традиційних і іррегулярних методів ведення війни, ймовірно, відрізняла такі гібридні війни від їхніх історичних форм. Традиційно регулярні та іррегулярні операції відбувалися одночасно, але окремо, і операції іррегулярів зазвичай були другорядними у порівнянні з кампаніями регулярних військових сил.

Українські науковці, досліджуючи природу та особливості гібридних загроз, часто звертаються до їхньої інтерпретації відповідно до Стратегічної

концепції НАТО 2010 року [48], у якій гібридна загроза визначається як здатність супротивника одночасно використовувати традиційні та нетрадиційні засоби залежно від цілей, які він прагне досягти [41]. Це досить «розмите» визначення гібридних загроз цілком виправдане специфікою заходів гібридного протистояння, які не обмежені простором, часом та формами прояву, що, безумовно, ускладнює процес їхньої ідентифікації та розробки своєчасних адекватних заходів для відповіді на їхнє виникнення та ескалацію.

Гібридна війна являє собою комплексну форму конфлікту, що поєднує елементи регулярних і нерегулярних дій, а також військових і невійськових засобів впливу. У літературі можна виділити кілька класифікацій гібридних війн залежно від використовуваних методів та акторів. Наприклад, за класифікацією Френка Хоффмана, гібридна війна охоплює широкий спектр засобів і методів, які використовуються як державними, так і недержавними акторами, включаючи військові операції, терористичні акти, кібернетичні атаки, а також інформаційні та економічні заходи. Згідно з іншим підходом, гібридні війни можна класифікувати за метою та характером впливу на об'єкт агресії: це можуть бути війни для дестабілізації політичної ситуації, економічного тиску, створення соціальної напруги або використання інформаційного простору для маніпуляції суспільною думкою.

Однією з головних відмінностей гібридної війни від традиційних воєн є її асиметричний характер, що передбачає використання не лише військових, а й невійськових засобів впливу. У традиційних війнах основний акцент робиться на застосуванні регулярних збройних сил та проведенні військових операцій, тоді як у гібридних війнах головну роль часто відіграють невійськові заходи — інформаційні кампанії, дипломатичний тиск, економічні санкції, використання кібератак, підтримка сепаратистських рухів тощо. Гібридні війни відрізняються також значною кількістю залучених акторів — як державних, так і недержавних, що ускладнює процес ідентифікації джерела агресії та створює додаткові виклики для міжнародного права. Крім того, у гібридних війнах значний акцент робиться на використанні слабких місць супротивника, що дозволяє агресору

досягати своїх цілей без відкритої збройної агресії. Як зазначає Р. Тіле, гібридна війна є конструкцією імпліцитно пов'язаних елементів, які фактично є частинами задуманого мозаїчного плану [81].

Загалом, гібридна війна є складним та багатогранним феноменом, який поєднує традиційні військові та нетрадиційні підходи, що вимагає від держави жорсткого контролю за своєю інформаційною, економічною та військовою безпекою, а також здатності адаптуватися до нових загроз, які постійно змінюються у сучасному світі.

Таким чином, гібридна війна представляє собою складний і багатогранний феномен, який поєднує традиційні та нетрадиційні підходи до ведення конфлікту. Це явище, що включає асиметричний характер дій, використання як військових, так і невійськових засобів, а також залучення державних і недержавних акторів. Гібридна війна стирає межі між війною і миром, створюючи нові виклики для міжнародного права та національної безпеки держав. В умовах гібридної агресії особливу увагу слід приділяти захисту інформаційного простору, економічної стабільності та забезпеченню адаптивності системи національної безпеки до нових загроз. Гібридні конфлікти вимагають комплексного підходу до їх розуміння та протидії, що враховує множинність факторів і способів впливу, характерних для сучасного військового протистояння.

1.2. Асиметрична війна.

Асиметрична війна є формою конфлікту, що характеризується значною нерівністю у військових, економічних та технологічних ресурсах між сторонами конфлікту. Цей тип війни передбачає, що слабший актор використовує нестандартні методи для досягнення своїх стратегічних цілей, незважаючи на перевагу сильнішої сторони в традиційній військовій потужності. Американські військові аналітики використовують термін «асиметрична війна» для опису стратегій і тактик, які використовуються державними та недержавними

противниками Сполучених Штатів, щоб досягти своїх стратегічних цілей, незважаючи на значну перевагу США в традиційній військовій потужності [55].

У Joint Strategy Review 1999 року асиметрія була визначена як «щось, що робиться з військовими силами для підриву їхньої традиційної військової могутності». Асиметричні підходи спрямовані на обхід або підрив військової сили, використовуючи методи, які суттєво відрізняються від очікуваних методів військових збройних операцій. Такі підходи зазвичай спрямовані на досягнення психологічного ефекту, такого як шок, що впливає на ініціативу, свободу дій або волю супротивника. Вони часто включають інноваційні, нетрадиційні методи, зброю або технології і можуть застосовуватися на всіх рівнях війни — від стратегії до тактики, включаючи повний спектр військових операцій [70].

Асиметрична війна також визначається як війна між протиборчими силами, які суттєво відрізняються за військовою потужністю, і зазвичай включає використання нетрадиційної зброї та тактик, таких як партизанська війна і терористичні атаки [51]. Асиметрична війна фокусується на населенні та є нетрадиційною війною, що ведеться між військово сильнішою державою і однією або кількома слабшими державами або групами. Вона охоплює аспекти оцінки і подолання асиметричних загроз, проведення асиметричних операцій, розуміння культурної асиметрії та оцінку асиметричних витрат [55].

Асиметрична війна відноситься до конфліктів між державами або групами з різними військовими можливостями та стратегіями [70]. Асиметричні дії включають такі види активності, як рухи опору, повстання і контрповстання, партизанські війни, кібер-атаки та операції тощо. Застосування безпілотних надводних апаратів (USV) є останнім прикладом асиметричних тактик у сучасних конфліктах.

Асиметричні методи ведення війни, які базуються на використанні сильних сторін проти слабких сторін противника, завжди були елементом успішної стратегії (рис. 1.1). Асиметрія природно охоплює некінетичні підходи, які використовують сіру зону між війною та миром. Однак розвиток інформаційних технологій дає можливість державним і недержавним акторам

впливати на прийняття рішень і суспільство через глобалізовані мережі медіа та інтернету. Це розширює поняття війни, охоплюючи культурні, соціальні, правові, психологічні та моральні виміри, де військова сила має менше значення.

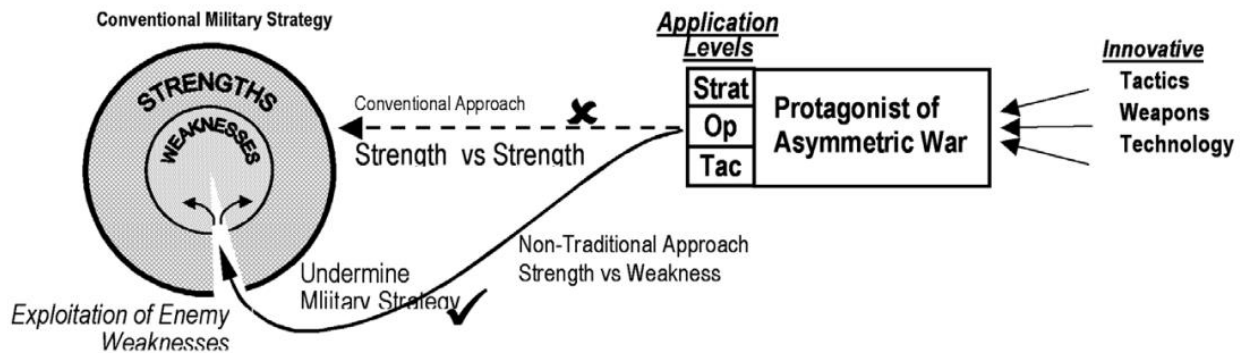

Рис. 1.1.

У сучасному світі спостерігається тенденція до посилення фрагментації насилля та диверсифікації недержавних учасників у рамках збройних конфліктів. Це призвело до появи нових форм конфліктів, серед яких особливо виділяються асиметричні війни, що ведуться між збройними силами провідних світових держав та слабшими державними або недержавними противниками. Класичними прикладами таких конфліктів є військове втручання США у В'єтнамі (1965-1975), збройна інтервенція СРСР в Афганістані (1979-1989), воєнна операція США в Іраці (2003), та воєнна операція Ізраїлю проти Хезболли (2006). У всіх цих конфліктах відзначається значна диспропорція у військово-політичному статусі та силовому потенціалі супротивників.

Незважаючи на очевидну перевагу однієї зі сторін, перші два згаданих конфлікти демонструють парадоксальну ситуацію, коли сильніший противник виявлявся нездатним утримати свої позиції та перемогти слабшу сторону.

Теоретичні дослідження асиметрії у міжнародних конфліктах традиційно зосереджуються на аналізі різних видів збройного протистояння між супротивниками з відмінними ресурсами та потенціалом. Одним з перших таких досліджень стала стаття американського політолога Ендрю Мака, опублікована

у 1975 році, під назвою «Чому великі держави програють малі війни: політика асиметричного конфлікту» [65].

Аналізуючи війну США у В'єтнамі, поразки розвинених країн в Індокитаї, Алжирі та Марокко, Ендрю Макк підкреслив, що ці конфлікти демонструють недоліки традиційного підходу до переваги військової сили. У більшості випадків сильні країни не могли нав'язати свою волю противнику, а зазнавали не військової, а політичної поразки. Слабка сторона здобувала перемогу не через застосування військової сили, а через здатність зламати волю сильнішого противника продовжувати боротьбу, змушуючи його припинити війну без досягнення мети [65].

Проблема асиметричних загроз та стратегій набула нової актуальності у 1990-х роках, що було пов'язано з завершенням «холодної війни» та адаптацією світової політичної системи до нових умов постбіполярного світу. Трансформація глобального порядку супроводжувалась формуванням нових інституцій, моделей зовнішньополітичної поведінки та структурізацією міжнародного політичного простору. Важливою характеристикою цього процесу є турбулентність, яка супроводжує становлення нових елементів міжнародної системи. Зміни у сучасному міжнародному політичному просторі супроводжуються появою нових акторів та процесом їх зовнішньополітичної самоідентифікації, що додатково ускладнює феномен міжнародного конфлікту.

У сучасних обговореннях проблем асиметрії в міжнародних конфліктах особливу увагу приділяють зміні характеру військових дій, зокрема переходу від прямого збройного протистояння до непрямих форм боротьби (партизанська війна, залучення цивільного населення тощо) та поширенню феномена малих війн із залученням розвинених країн, які відбуваються віддалено від глобальних центрів (конфлікти низької інтенсивності, локальні війни, миротворчі операції). Оцінюючи зміни у світовій політиці, Кенетт Маккензі визначає такі види асиметричних загроз: ядерні, хімічні, біологічні, інформаційні операції та тероризм.

Асиметричні загрози об'єднуються спільним прагненням сторін розробити стратегію, яка дозволить мінімізувати сильні сторони противника та використати його слабкості [49].

У сучасній глобальній політиці, яка характеризується нестабільними коаліціями та союзами, державні та недержавні актори взаємодіють у контексті множинних конфліктів. Нові тенденції у міжнародних конфліктах спричинені процесами глобалізації, які, попри деякі тенденції до регіоналізації, визначають характер сучасних міжнародних відносин, призводячи, з одного боку, до посилення взаємозалежності країн, а з іншого – до зростання кризових явищ у світовій економіці та, як наслідок, до загострення політичної ситуації і рівня конфліктності.

Асиметрія в сучасних міжнародних конфліктах посилюється ідеологічними протиріччями між великими державами, що використовуються малими державами для залучення ресурсів провідних гравців у свої інтереси. Характерні ознаки асиметричних конфліктів включають відсутність чіткої лінії фронту, непередбачуваність наслідків, а також застосування слабкою стороною тактики непрямих дій, таких як партизанська війна, диверсійні операції, терористичні акти і кібератаки. У цих умовах сильна сторона ризикує втягнутися у тривалий виснажливий конфлікт, що може вимагати політичних поступок. Таким чином, успіх асиметричних збройних кампаній залежить не лише від військового потенціалу, а й від взаємодії військово-стратегічних, політичних, ідеологічних та психологічних чинників [10].

Гібридна та асиметрична війни мають багато спільних характеристик, але існують і суттєві відмінності. Гібридна війна включає в себе як елементи асиметричної війни, так і традиційні військові компоненти, створюючи більш комплексну структуру. Асиметрична війна зосереджується, головним чином, на використанні нестандартних методів і тактик для протидії більш сильному супротивнику, тоді як гібридна війна поєднує у собі традиційні та нетрадиційні засоби, залучаючи як державних, так і недержавних акторів.

Гібридна війна має більше інтеграційних аспектів, де традиційні військові дії співіснують з інформаційними операціями, кібератаками та економічним тиском, що робить її набагато складнішою та непередбачуванішою. Асиметрична війна, навпаки, зосереджується на використанні переваг слабшої сторони для того, щоб завдати шкоди сильнішому супротивнику, використовуючи доступні ресурси та тактики для виснаження та психологічного впливу на противника.

Таким чином, хоча обидва типи війни мають на меті обхід або підлив переваги супротивника, гібридна війна має більш широкий набір засобів і методів, що охоплюють як військові, так і невійськові аспекти, тоді як асиметрична війна концентрується на використанні слабких місць супротивника за допомогою нестандартних підходів.

Отже, асиметрична війна є складною формою конфлікту, яка виникає в умовах значної нерівності між сторонами. Вона характеризується використанням нестандартних методів і тактик для обходу переваг сильнішого противника. Основна мета асиметричної війни полягає у виснаженні ресурсу і волі сильнішої сторони, використанні її слабких місць і залученні різноманітних методів, включаючи партизанську боротьбу, терористичні акти, кібератаки тощо. В сучасних умовах розвиток інформаційних технологій і зростаюча взаємозалежність світових процесів сприяють появі нових форм асиметричних загроз, що вимагає адаптації як військових, так і невійськових підходів до національної безпеки. Асиметрична війна демонструє, що успіх у конфлікті не завжди залежить від військової потужності, а від здатності використати слабкі місця супротивника та досягти психологічного і політичного впливу.

1.3 Інструменти та методи ведення гібридної війни.

Гібридна війна є однією з найважливіших загроз сучасного світу, оскільки об'єднує різноманітні форми ведення бойових дій, використовуючи як традиційні, так і нетрадиційні підходи. Це поєднання воєнної сили, економічного

тиску, інформаційної пропаганди та кібероперацій. Гібридна війна дозволяє впливати на політичну, соціальну та економічну стабільність держави-цілі, використовуючи різноманітні засоби та методи, які знаходяться на межі між війною і миром.

До інструментів гібридної війни належать пропаганда, використання національних та міжнародних ЗМІ, соціальних мереж, фейкових новин, стратегічних витоків інформації, фінансування організацій, політичних партій, протестів, олігархів, релігій, кібервоєнні дії та кіберзасоби, економічний тиск, проксі-сили/недержавні актори, неоголошена війна (тиха війна), правова війна, парамілітарні організації та асиметричні дії. Основна мета цих засобів — вразити вразливі місця держави, щоб досягти певних цілей, таких як дестабілізація нації.

Гібридна війна може також використовувати звичайні військові можливості (військову силу та вогневу міць) у поєднанні з нерегулярними тактиками (повстання, заколоти, проксі-сили та недержавні актори), тероризмом (непередбачуване насильство), кримінальною діяльністю (такою як контрабанда зброї, наркотиків та інших нелегальних речей, використання місцевих банд), політичними засобами (дипломатія), економічними засобами (позики, санкції та руйнування економіки), інформаційними засобами (пропаганда, дезінформація, витік інформації та інші інформаційні операції), а також соціальними засобами (вплив на внутрішнє населення та психологічні операції) [84].

Пропаганда

Пропаганда здійснюється через фейкові новини та витіки інформації. Також зібраний за допомогою шпигунства матеріал використовується в інформаційних операціях через національні та міжнародні медіа-канали та соціальні мережі для формування політичного дискурсу або популярного нарративу в суспільстві. Соціальний нарратив може бути змінений навіть шляхом впливу на підсвідомість громадськості через спеціально створений контент у фільмах. Наприклад, певну етнічну або релігійну групу можна показати як некультурну або терористичну, повторюючи її ролі у фільмах як лиходіїв, наприклад, мусульман, яких зображують терористами [87]. Так само певні ідеї

можуть бути запрограмовані як норма для стимулювання насильства в суспільстві.

Пропаганда, соціальні мережі, національні та міжнародні медіа використовуються для введення громадськості в оману задля досягнення певних інтересів. Фейкові новини зазвичай публікуються в соціальних мережах, оскільки публікація там не потребує перевірки та має величезну аудиторію. Іноді навіть традиційні медіа можуть підхоплювати та публікувати фейкові новини з соціальних мереж.

Фінанси та кібератаки

Агресори в гібридній війні обирають фінансувати аналітичні центри, політичні партії, рухи, протести, НУО та організації, що відповідають їхнім інтересам. Таке фінансування може бути спрямоване на дестабілізацію цільової держави або на здобуття політичного впливу на її уряд. Кібернапади, кібершпигунство та злом за допомогою проксі-серверів також використовуються в рамках кібервійни для збору інформації, здобуття чутливих файлів, знищення або роззброєння озброєння цільової держави, щоб уникнути відповідальності або приписування. Кібернапади здатні знищувати центрифуги в ядерних реакторах, виводити з ладу радіолокаційні системи, вимикати урядові сайти та комунікації [64].

Економіка

Економічні важелі впливу, такі як санкції, кредити МВФ, іноземна допомога та міжнародне фінансування, використовуються для впливу на політику уряду цільової держави. Важливо зазначити, що економічні санкції та економічні важелі розуміють вразливості цільової держави. Економічні санкції, іноземна допомога та кредити від міжнародних організацій важко вважати сучасним інструментом гібридної війни, оскільки вони використовуються вже багато років. Новим є те, що глобальний стратегічний баланс, який протягом останніх десятиліть домінував США, зміщується в бік багатопольярного світового економічного суспільства, де Китай постає як новий фінансовий гігант. У

випадках, коли США застосовують економічні санкції проти якоїсь нації та припиняють допомогу, Китай приходять на допомогу [69].

Проксі

Проксі або недержавні актори, такі як найманці, терористичні організації, сепаратисти, повстанці та заколотники, використовуються в асиметричній війні проти цільової держави для досягнення національних інтересів агресорів. Така підтримка недержавних акторів залишається невизнаною, щоб уникнути відповідальності за військові злочини, агресії та використання сили. Ці приховані засоби залучення недержавних акторів називаються асиметричною війною, а відмова від визнання підтримки або контролю таких груп, щоб уникнути наслідків, називається невизнаною війною [69].

Отже, гібридна війна є складною і комплексною формою ведення бойових дій, що поєднує як традиційні, так і нетрадиційні методи для досягнення політичних, соціальних та економічних цілей. Інструменти гібридної війни включають пропаганду, інформаційні операції, кібератаки, економічний тиск, а також використання проксі-сил. Такі методи спрямовані на те, щоб вплинути на слабкі місця держави-цілі, дестабілізувати її та посилити політичний і соціальний тиск.

Пропаганда є одним із ключових інструментів гібридної війни і здійснюється через фейкові новини, витоки інформації та інші медіа-канали, щоб впливати на суспільну думку. Цей вид діяльності включає використання національних та міжнародних медіа, соціальних мереж і навіть культурного контенту, наприклад, фільмів, для формування негативного нарративу про цільову групу або країну.

Кібератаки та економічний тиск є іншими важливими елементами гібридної війни. Кібератаки дозволяють отримувати інформацію, руйнувати інфраструктуру або дестабілізувати критичні системи держави. Економічний тиск, як-от санкції або міжнародні кредити, використовується для досягнення політичних переваг і впливу на урядові рішення.

Застосування проксі-сил, таких як найманці, терористичні організації або повстанські рухи, також є поширеним методом гібридної війни. Ці недержавні актори використовуються для прихованої дії проти цільової держави без офіційного визнання з боку агресора. Це дозволяє уникнути політичної відповідальності та зберігати видимість мирних намірів.

Таким чином, гібридна війна об'єднує широкий спектр засобів і методів, щоб створити багатогранний і часто непрямий вплив на державу-ціль. Це вимагає від держави-цілі гнучкості у захисті своїх інтересів та адаптації до нових загроз, що постійно змінюються у сучасному світі.

Висновки до розділу 1.

У розділі розглянуто основні загальні аспекти гібридної війни та асиметричної війни як різновиду гібридної війни, їх сутність, особливості та засоби ведення. На основі викладеного матеріалу можна сформулювати такі висновки:

гібридна та асиметрична війни змінюють традиційне уявлення про військові дії, поєднуючи військові та невійськові заходи, що розмиває межі між війною і миром;

гібридна війна поєднує традиційні військові компоненти з іррегулярними методами та невійськовими засобами, такими як інформаційна пропаганда, кібератаки, економічний тиск та підтримка недержавних акторів;

основна особливість гібридної війни — комплексність, що дозволяє одночасно застосовувати різноманітні форми впливу для досягнення політичних, соціальних та економічних цілей;

асиметрична війна базується на нерівності між сторонами конфлікту, де слабший супротивник використовує нестандартні методи для обходу переваг сильнішого опонента;

успіх асиметричної війни залежить від здатності слабшої сторони використовувати слабкі місця противника та досягти політичного ефекту, навіть без військової перемоги;

інструменти гібридної війни включають інформаційні операції, пропаганду, економічний тиск та використання проксі-сил тощо;

пропаганда через соціальні мережі, ЗМІ та фейкові новини є ключовим елементом гібридної війни, спрямованим на маніпуляцію суспільною думкою та дестабілізацію політичної ситуації;

кібератаки, економічні санкції та використання проксі-сил дозволяють агресору діяти приховано та уникати міжнародної відповідальності;

гібридна та асиметрична війни вимагають нового підходу до національної та міжнародної безпеки, розвитку механізмів захисту від кіберзагроз та зміцнення інформаційної безпеки;

уміння ідентифікувати загрози та швидко реагувати на них є ключовими факторами успішної протидії гібридним та асиметричним викликам у сучасному світі.

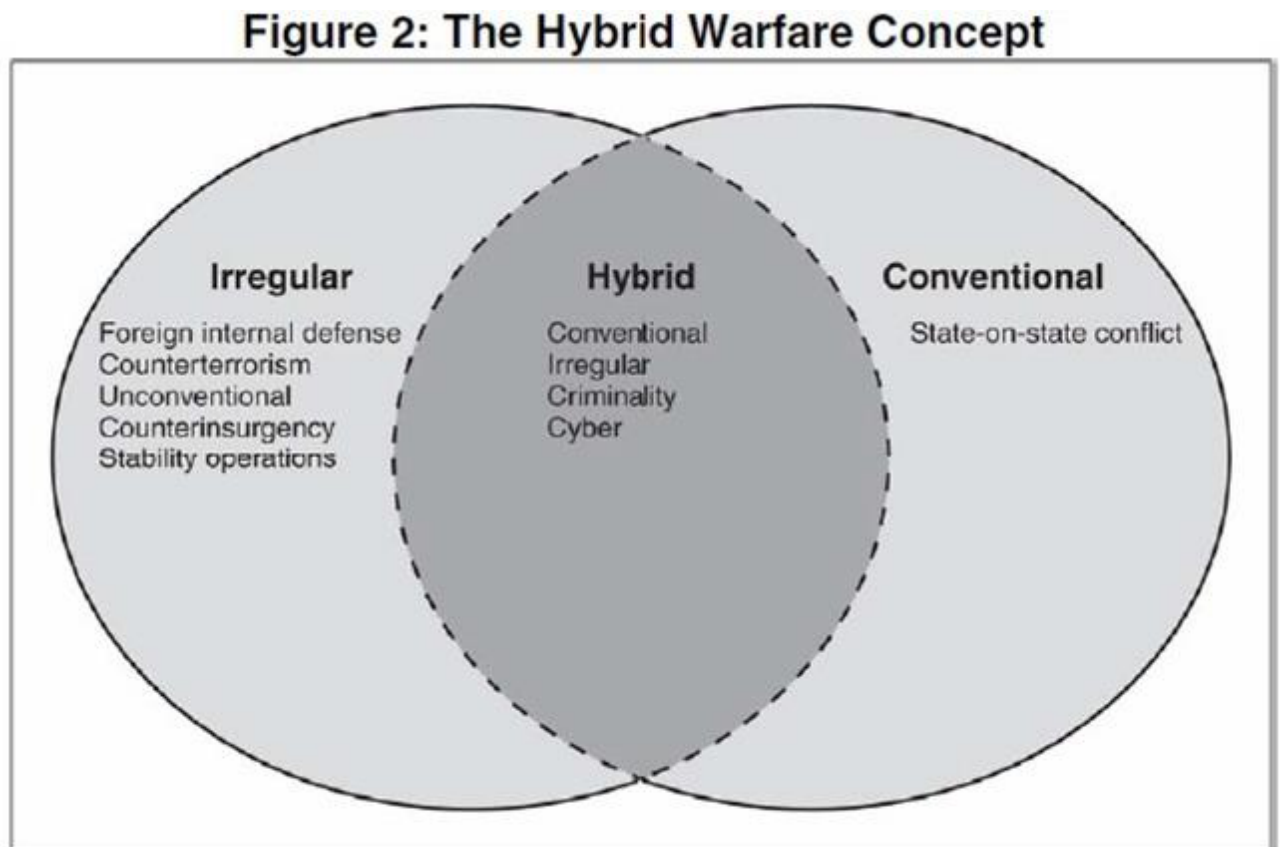
РОЗДІЛ 2: ОСОБЛИВОСТІ ГІБРИДНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

2.1. Гібридні інструменти агресії росії проти України

Гібридна війна являє собою поєднання різних видів і методів ведення бойових дій, спрямованих на досягнення спільних цілей. Її характерними елементами є використання:

- А) класичних методів ведення війни (військових сил, техніки, форми);
- Б) нерегулярних збройних угруповань (повстанців, терористів, партизан);
- В) засобів інформаційного, кібернетичного та економічного впливу (рис.

2.1).

Source: GAO analysis of DOD military concept and briefing documents and academic writings.

Рис. 2.1. Концепція гібридної війни

До особливостей гібридної війни належить початок агресії без офіційного оголошення війни, приховування країною-агресором своєї участі в конфлікті; залучення нерегулярних збройних формувань; ігнорування міжнародних норм

ведення війни, угод і договорів; здійснення політичного та економічного тиску; активне використання пропаганди та контрпропаганди через різні методи інформаційного й психологічного впливу (інспірація ЗМІ, дискредитація влади супротивника, маніпуляція громадською думкою, політичні маневри). Також важливою складовою є протистояння в кіберпросторі.

Класичні війни стали надзвичайно небезпечними через доступність нових потужних озброєнь. Тому застосування гібридних методів ведення бойових дій є цілком виправданим кроком.

Збройна агресія росії проти України стала довгостроковим фактором впливу на політичну, економічну, військову та соціальну сфери нашої країни. В результаті дій агресора у 2014 році була деформована система глобальної та регіональної безпеки, а також чинна система міжнародного права. Майже всі міжнародні гарантії безпеки для України виявилися неефективними в ситуації, коли один з гарантів, російська федерація, виступив агресором.

Військова агресія росії проти України являє собою якісно новий підхід до ведення таких кампаній, де ключовим елементом є психологічний вплив на супротивника. Планувальники Кремля надають майже найважливіше значення цьому фактору, оскільки добре спланована дія психологічного тиску на місцеве населення знижує потребу у відкритому використанні збройних сил, обмежуючись підготовленими та малочисельними диверсійними підрозділами. Застосування жорсткої сили дипломатії іміджу у підготовленому геопросторі дозволяє не лише вести активну приховану інтервенцію на сході України в Донецькій та Луганській областях, але й відчужувати певні території, включаючи Крим, таким чином змінюючи баланс сил у регіоні на свою користь. Серед засобів психологічного впливу можна виділити ті, що спрямовані на зовнішнього користувача, внутрішню російську аудиторію та населення територій, де відбувається військова агресія [43].

Аналіз "гібридної війни", проведеної російською федерацією як частини довгострокової інформаційної кампанії проти України, дозволяє визначити

основні напрями та методи реалізації заходів, які впливають на основні сфери національної безпеки України та становлять загрозу національним інтересам у:

А) у зовнішній політиці - перешкоджання євроінтеграції України через формування упередженого ставлення світової спільноти до українського уряду, поширення недостовірної, неповної та перекрученої інформації про Україну, вираження недоцільності європейської інтеграції;

Б) у внутрішній політиці – було сформовано образ ворога-українця серед російськомовних громадян України та росіян. Окрім цього були спроби формування упередженого ставлення міжнародної спільноти до патріотичних рухів в Україні шляхом поширення спотвореної, недостовірної та упередженої інформації про становище росіян та інших етнічних груп в Україні і статус російської мови.

В) у сфері безпосередньо державної безпеки – зазіхання на державний суверенітет і територіальну цілісність України шляхом підняття питання про належність АР Крим (що тривало протягом усіх років незалежності), а також – про необхідність федералізації України та створення «Новоросії» на Сході України.

Г) у військовій сфері – усунення України зі світового ринку зброї через поширення неправдивої інформації щодо участі України в нелегальному розповсюдженні зброї, оборонної техніки та технологій та низької якості української техніки тощо; окрім цього, спроби формування негативної упередженої громадської думки серед українського населення та світової спільноти про дії Збройних сил України на Сході України через поширення неправдивої інформації про застосування військовими зброї проти цивільних.

Ґ) в економічній сфері – усунення України зі міжнародного ринку шляхом поширення спотвореної інформації про якість товарів або низький рівень наукових досягнень у багатьох галузях; протидія реалізації та дискредитація дій України щодо зменшення енергетичної залежності від РФ.

Д) у соціальній та гуманітарній сферах – перешкоджання переосмисленню історичної спадщини, знецінення українських культурних цінностей та

формування проросійських думок у суспільстві через нав'язування ідеї про спільний "русский мир", заперечення існування окремої української нації з власною мовою, культурою та історією, а також підриє права українців на самовизначення і формування національної держави.

Методи впливу неправдивою інформацією включають використання пропаганди, агітації, упередженої інформації, напівправди та відвертої брехні («фейкові новини»). Прикладом напівправди є новинні повідомлення під час анексії Криму, коли російські ЗМІ стверджували, що українські силові структури масово переходили на бік російської федерації або що військові частини, склади, зброя та інші військові об'єкти добровільно здавалися російським військовим, хоча насправді таких випадків було значно менше.

Засоби впливу, які росія використовує у своїй інформаційній війні проти України, включають медіа-ресурси: телебачення, радіо, друковані видання, а також все більше онлайн-ЗМІ, кінопродукцію та книги. Це стало можливим завдяки як соціокультурним, так і мовним факторам [15].

В результаті цілеспрямованої діяльності російської сторони, кабельні мережі в Україні ретранслювали "Первый канал", "НТВ Мир", "Россия 24", "РТР-Планета", "Звезда" та інші, які не тільки поширювали неправдиву інформацію про події в Україні, але й намагалися розпалювати етнічну ненависть, закликали до федералізації та територіального поділу України, а також використовували деструктивні антиукраїнські гасла.

Іншим важливим інструментом впливу на населення України з боку рф є друковані видання, зокрема газети. Цей метод активно використовувався, оскільки в інформаційній війні аналітичні чи розважальні матеріали можуть мати такий же вплив, як і відкрита політична реклама. В Україні публікувалися українські версії російських загальнонаціональних видань, поширювалися матеріали, що просували російську доктрину, спрямовану на дестабілізацію України, закликали до порушення конституційного ладу, поглиблення агресії, розпалювання ворожнечі та ненависті. Деякі з цих видань, такі як "Известия" і "Коммерсантъ", вже закриті, але інші все ще потребують ретельної перевірки.

Іншим вагомим засобом впливу з боку рф на українську аудиторію було радіомовлення. Зокрема, радіостанція "Голос Росии", відома своєю антиукраїнською позицією, ще донедавна транслювалася на хвилях "Радіо Ера" в Україні.

У своїй інформаційно-психологічній боротьбі рф активно використовувала Інтернет, застосовуючи як наявні, так і спеціально створені ресурси, більшість з яких розміщені за межами України на закордонних серверах, хоча вони належать до українського сегмента мережі. Ці інтернет-видання, як-от "Новый регион", "Регнум", "Провокация" та інші, продовжують становити загрозу територіальній цілісності України, популяризуючи ідеї сепаратизму серед української аудиторії.

Соціальні мережі також стали вагомим інструментом у "гібридній" війні, яку рф веде проти України. Експерти ще з початку Майдану в Києві помітили в соціальних мережах рф, а також країн-сусідів (Польщі, Румунії, Угорщини, Австрії) велику кількість негативних коментарів про Україну. Аналіз показав, що така кампанія була підготовлена заздалегідь: у Польщі використовувався молодіжний сленг, а в Австрії — віденський діалект. Польські журналісти встановили, що коментарі надходили з російських IP-адрес.

Отже, аналіз негативних інформаційно-психологічних впливів, які росія чинить на нашу державу, свідчить про їх плановий, системний та координований характер на найвищому державному рівні.

2.2. Передумови вторгнення рф у 2014 році та аналіз застосованих гібридних технологій

Гібридні війни поєднують у собі елементи «жорсткої» та «м'якої» сили, засновані на військових діях і комплексах підривних операцій диверсійного, інформаційного, соціального й економічного характеру [73].

Термін «гібридна війна» у науковому просторі України став активно використовуватися саме з 2014 року, коли росія анексувала Крим і розпочала

військове вторгнення на Донбас із залученням політично-військових маріонеткових сил.

Гібридна війна, що почалася одразу після анексії Криму росією в березні 2014 року, включала чіткі та скоординовані дії росії всередині України, а також спроби дискредитації нового уряду на міжнародній арені. Росія прагнула досягти швидкої перемоги, тому події в Криму та на півдні і сході України розвивалися стрімко.

Однак, якщо Крим був захоплений без бою, то решта України почала чинити опір «російській весні» — мілітаризованій версії Арабської весни, метою якої було відокремлення українських регіонів. Український уряд реагував на події в Криму з певною затримкою, адже не був упевнений у готовності своїх збройних сил і спецпідрозділів захищати суверенітет країни, а також тому, що іноземні партнери закликали Україну «вирішити конфлікт мирно» і уникати «поспішних кроків» [44].

Після захоплення адміністративних будівель на сході та півдні України Київ ухвалив рішення залучити своїх військових. Росія, ймовірно, розраховувала на безкровну операцію, під час якої частина України перейде під контроль проросійських або російських сил. Однак вона не передбачила такого рівня військового опору та масового громадського спротиву, що змусило керівництво змінити початкові плани.

Гібридну війну можна визначити як сукупність збройних, політичних, культурних, інформаційних і ідеологічних методів боротьби, що застосовуються однією державою (чи групою держав) проти іншої задля досягнення геополітичних цілей [53].

Однак, гібридна війна росії проти України розпочалася задовго до 2014 року. Про це свідчить існування проросійських політичних сил, проросійських медіа, підривна діяльність спецслужб рф, а також панування російських наративів у соціокультурному та економічному просторі України, що почалося ще у 90-х роках ХХ століття як спадок радянського минулого та стало більш очевидним із початку ХХІ століття [17].

Рис. 2.2. Плакат про "три сорти українців", спрямовані на міжрегіональний розкол

Одним із прикладів гібридної війни до 2014 року в Україні став відомий передвиборчий плакат команди Януковича під час виборчої кампанії 2004 року [19]. Цей плакат розробив політтехнолог Януковича Тимофій Сергійцев, який нині є російським пропагандистом і працює на «РИА Новости» [19]. На цьому рекламному матеріалі було зображено перекручену політику команди Ющенка, де українці поділяються на сорти: Захід України вважався першим сортом у поглядах «помаранчевого президента», Центр – другим сортом, а Схід – третім (рис. 2.2).

Кольорами та гаслами візуалізація тези про "три сорти українців" мімікрувала під стиль реклами блоку Віктора Ющенка "Наша Україна" (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Білборд про "три сорти українців", спрямовані на міжрегіональний розкол

Плакат дискредитував не лише команду Ющенка, а й уособлював соціальну перевагу громадян Заходу України над громадянами Сходу, що сприяло розпалюванню внутрішньої ворожнечі. Цей наратив російської пропаганди залишився актуальним і сьогодні, коли росія використовує його, щоб «захищати» південні та східні регіони нашої держави. Ідея російської пропаганди полягала в розколі українців, враховуючи болючі точки протиріч між «західняками» та «східняками». Цей наратив став основою для формування негативного образу української інтеграції з європейською цивілізацією серед громадян Сходу та Півдня України, які частіше піддавалися російському впливу. Успіх пропаганди рф призвів до формування стереотипів мислення серед частини українського суспільства, що сприяло приходу до влади проросійських партій.

Мовна політика також була важливим важелем гібридної війни, який використовували проросійські сили, нав'язуючи російську мову на українському телебаченні. На липень 2010 року, за даними Національної Ради з питань телебачення і радіомовлення, фільми, озвучені чи дубльовані українською мовою, становили 45%, тоді як фільми та телесеріали російською мовою з українськими субтитрами – 55% [21].

Таким чином, у першому десятиріччі XXI століття гібридна війна Росії проти України характеризувалася інформаційними методами боротьби, радянськими постулатами політичних діячів, русифікованим культурним, інформаційним та мовним простором, що створило основу для геополітичного контролю України з боку рф.

До 2014 року гібридна війна росії проти України не мала однієї ключової ознаки – вона не супроводжувалася збройною агресією. З початком вторгнення російських військ у 2014 році термін «гібридна війна» набув повного значення.

У 2008 році в Україні спалахнула політична криза. Янукович, обіймаючи посаду у 2010 році, змістив акценти з виключно проросійських на популістські та центристські гасла. Він усвідомлював високий протестний потенціал українського громадянського суспільства, тому діяв обережніше. Передвиборча реклама містила гасла: «Я почую кожного», «Об'єднаємо Україну» (на противагу Ющенку, який цього не зробив), та «Україна для людей» [16].

З приходом Януковича до влади рф отримала можливість контролювати «неслухняну» державу, громадяни якої мали високий протестний потенціал, що вже було доведено у 2004 році. З 2010 року гібридна війна рф проти України набула нового потенціалу. Ключову роль у цій війні відігравав Янукович, який почав перебудовувати державу під впливом кремля. Авторитарні зміни всередині країни та зовнішнє зближення з росією стали основними завданнями Януковича. У квітні 2010 року він підписав з росією Харківські угоди, що продовжували термін перебування Чорноморського флоту рф у Севастополі до 2042 року з можливістю продовження ще на 5 років. Це рішення, хоча й мало економічний вигляд, насправді було геополітичним кроком, що стало основою

для анексії Криму у 2014 році та доводило, що Янукович був маріонеткою Кремля.

У вересні того ж року Янукович скасував конституційну реформу 2004 року, яка встановлювала систему стримувань і противаг у владі [2]. Він наказав повернутися до Конституції 1996 року, що надавала президентові широкі повноваження, включаючи призначення і звільнення міністрів, фактично контролюючи всі гілки влади. Україна повернулася до президентсько-парламентської форми правління, а Янукович зосередив владу у своїх руках, нівелюючи демократичні здобутки, виборені під час Помаранчевої революції 2004 року.

На початку 2012 року, за ініціативи депутатів від «Партії регіонів» Сергія Ківалова та Вадима Колесніченка, був ухвалений Закон України «Про засади державної мовної політики», який значно розширював статус регіональних мов за умови, що кількість носіїв мови складала не менше 10% населення певного регіону [20]. Це стосувалося передусім російської мови.

Кожне антидемократичне рішення Януковича супроводжувалося протестами, які, однак, не були масовими і легко контролювалися поліцією та спецзагонами. Апогеєм гібридної війни за часів Януковича стало його рішення призупинити підписання Угоди про асоціацію з ЄС у листопаді 2013 року, що призвело до Євромайдану.

Громадянське суспільство України вибухнуло протестами в листопаді 2013 року через припинення євроінтеграції, що стало ключовим тригером для активістів, які зібралися на Майдані Незалежності в Києві 21 листопада.

Революція на Майдані тривала понад три місяці, до 22 лютого 2014 року, коли Янукович утік з Києва до Харкова, а потім до Криму і врешті до Росії. Російська пропаганда описала ці події як державний переворот, що було використано для виправдання подальших дій.

Визначити початок "класичних" воєн досить просто в історичному контексті, але встановити дату початку гібридної війни складно, оскільки вона ніколи не оголошується офіційно. Також складно визначити момент завершення

такої війни. Дату початку гібридної війни російської федерації проти України можна пов'язати з конфліктом навколо острова Тузла або з однією з перших газових "війн", коли чітко простежувалися економічні засоби тиску. Лише у 2014 році ці засоби офіційно почали називати елементами "гібридної війни". Газові конфлікти та потужні пропагандистські кампанії, що сіяли страх серед центральноєвропейських країн, які стикалися з нестачею газу взимку, показують, що країна-жертва може не знати, що агресор вже почав проти неї гібридну війну, яка пізніше набуває і військового компоненту.

Ще влітку 2013 року кремль розпочав безпосередню підготовку до незаконної анексії Криму та агресії на сході України. Протягом листопада 2013 року - лютого 2014 року в Криму відбувалася консолідація проросійських сил, організація незаконних збройних формувань (загонів "самооборони") та створення політичної й організаційної інфраструктури для окупації півострова. Паралельно росія розгорнула оперативне угруповання військ у Південному військовому окрузі для забезпечення безпеки проведення зимових Олімпійських ігор 2014 року, яке за своїм складом значно перевищувало потреби забезпечення безпеки спортивних заходів.

Російська федерація значно активізувала розвідувальну діяльність на території України. Зокрема, у другій половині 2013 року кількість обльотів кордонів України літаками-розвідниками Збройних Сил рф значно зроста порівняно з попередніми періодами.

Відповідно до заздалегідь підготовленого плану, починаючи з 20 лютого 2014 року (ще до втечі В. Януковича з Києва), було організовано мітинги під сепаратистськими гаслами у Севастополі та Сімферополі, де провідну роль відігравали громадяни росії. Окрім агентів ФСБ, ГРУ, СЗР та бойових підрозділів, для участі в цих заходах з росії були спеціально завезені громадяни з числа спортсменів, працівників охоронних фірм, колишніх військовослужбовців, які виконували роль "обурених кримчан", провокували конфлікти та намагалися дестабілізувати ситуацію.

У ніч на 27 лютого 2014 року російські спецпідрозділи захопили адміністративні будівлі парламенту та уряду Автономної Республіки Крим. 28 лютого депутати Верховної Ради Криму під тиском озброєних "зелених чоловічків" із порушеннями процедури ухвалили рішення про призначення референдуму щодо статусу Криму та обрали головою уряду Сергія Аксьонова. Починаючи з того ж дня, підрозділи ЗС рф встановили контроль над об'єктами критичної інфраструктури, аеропортами, перевалами, мостами та блокували українські військові частини й об'єкти на півострові. Українські об'єкти зв'язку та телекомунікацій були одними з перших захоплених.

Працівники головних управлінь МВС і СБУ України в Криму, а також управлінь МВС і СБУ в Севастополі почали саботувати накази з Києва одразу після втечі Януковича. З 20 тисяч військовослужбовців ЗСУ, СБУ, УДО, внутрішніх військ МВС та розвідувальних органів, які були дислоковані в Криму, лише 6 тисяч виїхали на підконтрольну Україні територію. Незважаючи на чисельну перевагу російських сил, психологічний тиск та блокування, окремі підрозділи Збройних Сил України тримали оборону і залишили півострів тільки після отримання відповідного наказу 24 березня 2014 року.

Швидко нарощуючи військове угруповання, яке перевершувало українські сили, росія фактично завершила окупацію Криму вже у першій декаді березня. 7 березня 2014 року Президент України підписав указ про зупинення дії Постанови Верховної Ради Криму щодо проведення референдуму. Конституційний Суд України визнав референдум неконституційним, але всупереч українському та міжнародному праву 16 березня 2014 року референдум все ж було проведено. "Міжнародними спостерігачами", допущеними окупаційною владою, були представники ультраправих, неонацистських та комуністичних партій, а також особи з нацистськими та неосталіністськими поглядами.

28 лютого 2014 року Збройні Сили росії розпочали "раптову перевірку боєготовності" військ Південного військового округу, зокрема Чорноморського флоту рф, із залученням підрозділів із Західного військового округу, що включало до 150 тисяч осіб, 90 літаків, 120 вертольотів і 880 танків. З 1 березня

2014 року почалося розгортання російських ударних підрозділів у Ростовській, Воронежській, Курській, Білгородській, Брянській областях. На Поліському, Слобожанському, Донецькому і Кримському оперативних напрямках було утворено ударне угруповання, яке перебувало в бойовій готовності до вторгнення в Україну до кінця травня 2014 року.

Для політичного виправдання вторгнення росія використала звернення В. Януковича до в. путіна від 1 березня 2014 року із проханням використати збройні сили для "відновлення законності, порядку та захисту населення України". 4 березня представник рф в ООН заявив, що президент росії отримав звернення Януковича, в якому йдеться про загрозу життю та безпеці людей на південному сході та в Криму, а також прохання втрутитися для "відновлення законності та порядку".

З 1 березня 2014 року під гаслами приєднання півдня та сходу України до росії розпочалася координувана спецслужбами рф серія протестів у східних та південних регіонах України, відома як "русская весна". Під прикриттям цих протестів підготовлені групи на чолі з російськими офіцерами здійснювали спроби захопити адміністративні будівлі у Харківській, Луганській, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Херсонській, Одеській, Дніпропетровській областях. Зокрема, будівлі обласних державних адміністрацій у Донецьку, Луганську та Харкові, а також управління СБУ в Донецьку та Луганську, були захоплені.

Факти свідчать про ретельну підготовку до масштабного вторгнення на територію України з метою реставрації маріонеткового режиму Януковича. Приводом для вторгнення мали стати криваві події в Криму. Нова українська влада, усвідомлюючи загрозу, розпочала передислокацію Збройних Сил і правоохоронних органів до східних та північних областей, вжила заходів для відновлення дієздатності сектору безпеки, сформувала Національну гвардію, провела часткову мобілізацію, а також почала формувати добровольчі батальйони для захисту України. Ситуацію було швидко стабілізовано в Києві, а також у Дніпропетровській, Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Херсонській областях. В Одесі загроза громадянського конфлікту була подолана

після невдалої спроби проросійських сил влаштувати провокацію 2 травня 2014 року. Україна також активно мобілізувала міжнародну підтримку для стримування російської агресії.

Російська агресія отримала гідну відсіч. Україну охопив широкий патріотичний рух, а завдяки героїзму військових, добровольців і громадян плани окупації восьми південних і східних областей України були зірвані. Російські війська змушені були перейти до прихованої підривної та терористичної діяльності на території України, за винятком Донецької та Луганської областей, де їхній наступ також був зупинений.

11 травня у кількох населених пунктах Донецької та Луганської областей пройшли так звані "референдуми", за результатами яких, за твердженнями організаторів, мешканці висловили підтримку створенню "ДНР" та "ЛНР". Україна та міжнародна спільнота не визнали цих результатів, а 15 травня Генеральна прокуратура оголосила "ДНР" і "ЛНР" терористичними організаціями.

25 травня 2014 року, в надзвичайно складних умовах, в Україні відбулися визнані міжнародною спільнотою демократичні президентські вибори, на яких перемогу здобув Петро Порошенко.

Подальший розвиток подій здебільшого був зосереджений на збройній агресії, супроводжуваній постійною інформаційною пропагандою про "непричетність" і "добрі наміри" росії: бої за Донецький аеропорт, Іловайськ, Маріуполь, Дебальцеве та інші українські міста (рис. 2.4).

Після Мінських угод у лютому 2015 року росія перейшла до тактики низькоінтенсивного військового конфлікту на сході України, поєднуючи його з гібридними атаками на решту країни. Метою таких дій було дестабілізувати Україну та дискредитувати її керівництво в очах власних громадян та західних партнерів. Зміна політики росії була зумовлена введенням санкцій ЄС та США, а також підписанням Мінських угод, які були вигідні росії, оскільки передбачали федералізацію України та легітимізацію проросійських представників серед

місцевої еліти. Крім того, підтримка низькоінтенсивного конфлікту є економічно дешевшою, ніж ведення повномасштабної війни.

Рис. 2.4. Карта АТО станом на 20 серпня 2014 року

Зокрема, ГРУ, військова розвідка росії, і ФСБ, внутрішня розвідка, провели в Україні десятки спеціальних операцій, детально задокументованих дослідниками [56]. Серед них — атаки на критичну інфраструктуру, склади з озброєнням, а також вбивства представників українських силових структур, військових і російських дисидентів, які втекли в Україну. Крім цього, здійснювалися тонші інформаційні атаки, як-от витік телефонної розмови президентів України та росії, Петра Порошенка і Володимира Путіна, з метою

підірвати довіру до українського лідера [79]. Також росія займалася «звичайним» шпигунством, прикладом чого є російський шпигун Станіслав Єжов, який працював перекладачем прем'єр-міністра України [14].

Крім того, українська служба безпеки заявила, що російські агенти були причетні до нападів на етнічні меншини в Україні, зокрема ромів, євреїв, угорців і русинів, з метою розпалення міжетнічних конфліктів.

Кібернапади також відігравали важливу роль у гібридній війні росії. У 2018 році СБУ повідомила про близько 360 відомих кібернападів проти України, а в 2019 році їх кількість зросла до 500 [12]. Напередодні президентських виборів 2019 року Україна готувалася до посиленних кібернападів, особливо на Центральну виборчу комісію. Хоча вибори пройшли без серйозних порушень, деякі українські чиновники зафіксували по одній кібератаці кожні 40 хвилин на певні українські установи. Перед місцевими виборами в 2020 році українських партнерів тренували фахівці НАТО для протидії кібернападам [78].

Фейки та дезінформація також стали невід'ємною частиною гібридної війни росії. Наприклад, аналіз, проведений «Інтерньюз Україна» в українському сегменті російської соціальної мережі ВКонтакте напередодні президентських виборів 2019 року, показав переважно негативний образ як кандидатів у президенти, так і України як недієздатної держави [34].

Протягом усього цього часу українці жили під постійною загрозою подальшої військової агресії. З 2015 до 2019 року росія більше 20 разів порушувала режим припинення вогню, узгоджений Мінською Тресторонньою контактною групою, включно з першими годинами після його оголошення [78]. Росія регулярно проводить військові навчання поблизу українського кордону, стягує військові підрозділи до окупованого Криму, поєднуючи гібридні методи агресії з психологічним тиском [18].

Одним із висновків, який Кремль зробив зі своєї війни проти України, стало прагнення уникати відкритої агресії, оскільки це унеможливило б заперечення своєї причетності до збройного конфлікту і мобілізує українську громадську думку проти росії, а також підтримку Заходу для України. Наприклад,

після відкритої агресії у 2014 році підтримка союзу з росією серед українців різко впала: з 30% у травні 2013 року до 21,4% у травні 2014 року і до 7,8% у червні 2017 року (за даними опитування Фонду Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва) (рис. 2.5, 2.6) [3]. Щодо західної підтримки, показовим є напад росії у листопаді 2018 року на три українські кораблі в Керченській протоці, що спричинило відкриття офісу консультативної місії ЄС у Маріуполі — крок, проти якого раніше виступали країни ЄС, вважаючи його занадто чутливим у контексті конфлікту на сході [83].

Якби Ви мали обрати лише один варіант, то до якого Союзу, на Ваш погляд, Україна, скоріше за все, в перспективі повинна приєднатися?

	18-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
До Європейського Союзу	69,0	63,6	56,4	50,6	40,6
До Євразійського економічного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном	4,0	6,8	6,1	8,1	13,8
Не приєднуватися ні до Європейського, ні до Євразійського Союзів	19,1	19,9	26,4	30,4	35,0
Важко відповісти	7,8	9,7	11,0	10,9	10,6

Рис 2.5. Результати опитування Фонду Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва

Яким інтеграційним напрямом має йти Україна?

	Травень-2013	Травень-2014	Червень-2017
1. Вступ до ЄС	41,7	50,5	56,8
2. Вступ до Митного союзу Росії, Білорусі, Казахстану	30,0	21,4	7,8
3. Неприєднання ні до ЄС, ні до Митного союзу	13,5	17,4	25,5
4. Важко відповісти	13,7	10,6	9,9

Рис 2.6. Результати опитування Фонду Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва

30 квітня 2018 року завершено АТО і розпочато Операцію об'єднаних сил, яка тривала до 24 лютого 2022 року.

Попри неоголошений характер війни, станом на кінець 2021 — початок 2022 року, лише за офіційними даними, жертвами бойових дій на Донбасі стали понад 3600 українських військових та більше 3900 цивільних осіб.

Зміна керівництва України у 2019 році могла б стати для росії можливістю змінити своє ставлення до сусіда. Проте, попри те, що новий президент України Володимир Зеленський ухвалив деякі нові рішення щодо росії, Кремль залишився при попередніх тактиках. Єдина значна відмінність полягає в тому, що умови в Україні створили більше можливостей для гібридного впливу.

Насамперед проросійські політичні сили отримали більше підтримки в Україні, оскільки зв'язки з росією поступово перестали бути настільки дискредитуючими в українській політиці. Наприклад, партія «Опозиційна платформа – За життя» отримала 43 місця у парламенті у 2019 році порівняно з 29 місцями у 2014-му, навіть після того, як два її члени, Віктор Медведчук і проросійський олігарх та енергетичний магнат Юрій Бойко, зустрілися з тодішнім прем'єр-міністром росії Дмитром Медведєвим чотири місяці раніше. Фактично, саме у 2019 році Медведчук повернувся у національну політику України, увійшовши до списку «Опозиційної платформи» та ставши депутатом.

Після виборів початкова довіра українців до партії «Слуга народу» Зеленського зменшилася, тоді як «Опозиційна платформа» здобула додаткову підтримку. Останнє опитування громадської думки показало, що якби парламентські вибори відбулися у листопаді 2020 року, «Опозиційна платформа» та «Європейська солідарність» поділили б друге місце, набравши близько 16% голосів кожна, що було б немислимо у 2014 році [13]. Навіть деякі відомі проросійські політики на сході України, зокрема Неля Штепа, колишня мерка Слов'янська, яка була арештована у 2014 році за звинуваченням у порушенні територіальної цілісності України, але пізніше була звільнена без суду, показали непогані результати на місцевих виборах 2020 року, посівши третє місце з 16,6% голосів.

Тактика кремля не стільки спрямована на встановлення проросійського уряду в Києві, скільки на дестабілізацію України, поки вона не перетвориться на

«недодержаву», як це давно стверджує російська пропаганда. Найсвіжішим прикладом такого підходу стало рішення Конституційного суду України у жовтні 2020 року, прийняте за позовом «Опозиційної платформи», яким е-декларування чиновників було визнано неконституційним. Введення е-декларацій для чиновників вважалося однією з ключових антикорупційних реформ після Майдану, а рішення суду спровокувало конституційну кризу. Будь-які дії проти рішення суду чи самого суду могли підривати принципи розподілу влади та спричинити порушення законності, не кажучи вже про загрозу відносинам України з західними партнерами. Можна лише припускати, чи була ця ідея розроблена у Кремлі, адже позов подавала головна проросійська партія. У будь-якому разі, результат відповідав інтересам росії.

У збройному конфлікті найбільш помітною зміною стало заміщення Владислава Суркова, колишнього помічника путіна і головного пропагандиста Кремля, Дмитром Козаком як координатора участі росії в Україні. Козак найбільше відомий своєю участю у невдалому плані для Молдови у 2003 році, що передбачав надання поступок сепаратистам у Придністров'ї, але водночас возз'єднання обох сторін у федерації (і від якого тодішній президент Молдови Володимир Воронін відмовився перед самим підписанням) [27].

Зміна особистостей у москві поки що не призвела до зміни політики. Кремль продовжує маніпулювати процесом врегулювання конфлікту у своїх інтересах, повертаючи у обмінах полоненими важливих осіб, захоплених українськими спецслужбами, включаючи Володимира Цемаха, якого підозрюють у причетності до збиття літака Malaysia Airlines у 2014 році.

Деякі українські журналісти звинувачували офіс Зеленського і СБУ у зриві деяких спеціальних операцій, включаючи затримання російських найманців з групи Вагнера, які, за повідомленнями, воюють на сході України [5]. Хоча ці звинувачення не були доведені, вони посилюють підозри та недовіру до влади.

Отже, гібридна війна росії проти України розпочалася задовго до відкритого військового вторгнення у 2014 році. Ця війна поєднувала елементи "жорсткої" сили, такі як військова агресія і підривні операції, з "м'якими"

методами, включаючи інформаційну пропаганду, економічний тиск та підтримку проросійських політичних сил. Комплексний підхід росії, який охоплював інформаційні, соціальні та економічні методи, був спрямований на створення проросійських настроїв в Україні, підготовку до анексії Криму та розв'язання бойових дій на Донбасі. Ці дії мали на меті посіяти розкол у суспільстві, послабити Україну і встановити контроль над її територією та політичним курсом.

2.3. Використання гібридних технологій у війні росії проти України з 2022 року і дотепер

24 лютого 2022 року стало водороздільним моментом у відносинах між росією та Україною. Хоча перший акт агресії та окупації відбувся дев'ять років до цього – у 2014 році, саме 2022 рік став краєм усім спробам пристосуватися до позиції москви, а також призвів до розриву дипломатичних відносин. Повномасштабна війна стала квінтесенцією століть шкідливого впливу росії на Україну.

Від спроб асиміляції церковної автономії до заборони мови, від знищення інтелігенції та національних рухів до Голодомору та радянських репресій – ці сторінки двосторонніх відносин завжди підривалися та приховувалися російською імперією, а пізніше Радянським Союзом. І хоча значну частину цього шкідливого впливу можна охарактеризувати як класичну колоніальну політику, російська федерація ніколи не завершила цю політику щодо України навіть після розпаду Радянського Союзу, набуття незалежності та встановлення так званого демократичного уряду в росії.

Атака 24 лютого 2022 року та повномасштабна війна підняли питання про те, чи можна досі говорити про гібридну війну, адже відкрита агресія, на перший погляд, однозначно надавала перевагу військовим методам впливу на Україну. З іншого боку, це довело, що невійськові дії на підтримку армії не втратили своєї актуальності.

Вивчення української ситуації є важливим, адже практика показала, що Україна часто стає випробувальним майданчиком для інструментів та методів, які згодом використовують російські актори в різних країнах світу. Пріоритетність методів, які застосовує росія, змінювалася з роками, залежно від лояльності українських політичних акторів, внутрішньої ситуації в росії та цілей, яких необхідно було досягти. Політичний та інформаційний вплив залишалися стабільним фокусом, тоді як підривні операції були активними, але менш публічними.

Повномасштабна війна в сучасній Європі – з бомбардуванням міст, мільйонами біженців та тисячами загиблих, поранених і викрадених – здавалася неможливим сценарієм для більшості людей у світі. Але це відбувається. У перші дні війни росії проти України все виглядало як жахлива примха диктатора, що втратив зв'язок з реальністю. Проте зусилля світових лідерів змусити володимира путіна відмовитися від його божевільних планів через переговори і переконання не принесли результатів. Існувала надія, що російський народ зупинить свого лідера та його оточення. Але глибоко вкорінені імперські амбіції, шовіністичні настрої та інше успішно наклалися на пропаганду і поширені наративи на кшталт «можемо повторити» (символічна фраза, поширена в російському суспільному дискурсі в контексті Другої світової війни), що призвело до відсутності належного опору і навіть посилення підтримки дій уряду.

Російська пропаганда стверджувала, що Україну буде окуповано за 72 години — але цього не сталося. Збройні Сили України довели свою здатність чинити опір "другій армії світу", тисячі людей різних професій добровільно пішли на фронт, а волонтерський рух набув масового розмаху. Удалося зберегти стабільність державного управління, фінансової та банківської системи, а також логістичних маршрутів для постачання продовольства, ліків та інших необхідних товарів. Працівники енергетичної та комунальної сфер забезпечували роботу та швидке відновлення критичної інфраструктури, яка особливо постраждала під час російських терористичних атак восени 2022 року та взимку 2022-2023 років.

Російська агресія проти України порушує норми міжнародного права, проте, як зазначила українська правозахисниця Олександра Матвійчук під час отримання Нобелівської премії миру (2022), міжнародний правовий порядок наразі не здатний захистити сам себе. Вона справедливо зазначає: "Цінності сучасної цивілізації потребують захисту. Мир, прогрес та права людини нерозривно пов'язані. Держави, що вбивають журналістів, ув'язнюють активістів або розганяють мирні демонстрації, становлять загрозу не лише для своїх громадян, але й для всього регіону та миру в світі загалом... Світ не відреагував належним чином навіть на акт агресії та анексію Криму (2014), що стало першим прецедентом у післявоєнній Європі" [29].

Війна росії проти українського народу має геноцидні та колоніальні риси [36]. Важливо розуміти, що йдеться не лише про території та ресурси. Ця війна спрямована на привласнення української культурної спадщини, знищення українського громадянського суспільства [61]. Для українців військовий опір — це не лише боротьба за виживання, але й за свій цивілізаційний вибір. Основою будь-якої цивілізації є сукупність певних ідей, що становлять її ідентичність. Такі ідеї включають правові міфи [59], необхідні для функціонування суспільства. Після глибокого переосмислення християнської антропології [60]. Європа прийшла до ідеї "природних прав" як прав людини та народів, але для росіян це лише порожні слова. Страждання та смерть мільйонів людей нічого не варті для російських правителів, коли мова йде про вигадану "імперську велич" — і в цьому путін нічим не відрізняється від своїх попередників.

Загострення інформаційної війни

Росія розпочала свою інформаційну війну проти України на початку 1990-х років, одразу після розпаду СРСР. Основною метою було повернення України у зону її геополітичного впливу. Ключовими аспектами цієї інформаційної війни стали створення наративів, які поширюються реальними людьми, а не ботами, з метою посилення цих повідомлень каскадним способом [82].

Рівень політичної підтримки України, обсяг наданої допомоги та масштаб санкцій проти Росії значною мірою залежать від того, як країна сприймається за

кордоном. Українська політика в гуманітарній, етнонаціональній та інформаційній сферах довгий час була недалекоглядною і несистемною. Це дозволило проросійським і російським шовіністичним ідеям укорінитися у масовій свідомості частини населення південних та східних регіонів України. Однак, у умовах збройного протистояння ці ідеї майже повністю втратили свою привабливість для місцевого населення, яке безпосередньо зазнало впливу війни [8].

Щоб послабити українське суспільство і збільшити напругу та невдоволення в європейських країнах, російські пропагандисти використовують наступну стратегію: знайти болючу тему, сформувані протилежні позиції в суспільстві, знайти людей, які поділяють ці позиції, та налаштувати їх один проти одного [76]. Наприклад, з лютого 2022 року було проведено кілька скоординованих інформаційних кампаній проти українських біженців, кожна з яких спрямована на різні аудиторії:

Російська аудиторія: подальша демонізація українців, посилення шовіністичних настроїв власної вищості, що узгоджується із загальним антиукраїнським та антизахідним наративом кремлівської пропаганди.

Українська аудиторія: переконання українців у тому, що "ніхто їх не потребує" ні в рідній країні, ні за кордоном; провокування конфліктів між українцями: між тими, хто виїхав, і тими, хто залишився.

Населення країн, що приймають українських біженців: просування антимиграційних повідомлень, що стосуються соціального паразитизму, зростання рівня злочинності, дешевої робочої сили та "нездоланних" культурних відмінностей між українцями та громадянами країн ЄС.

Оскільки ці повідомлення не відповідають реальності, пропаганда активно використовує відверту брехню, щоб підтримати їх [7]. До конкретних методів, які використовуються в інформаційній війні Росії, можна віднести:

Підтримання в Україні стану контрольованого хаосу, соціальних суперечок та протистоянь, послаблення державних інституцій та провокування створення сепаратистських рухів;

Перешкоджання економічному, політичному та духовному розвитку України, зближенню з країнами ЄС, вступу до НАТО та ЄС;

Вплив на громадську думку в росії, Україні, країнах ЄС та у світі загалом для створення вигідного проросійським силам хибного враження про події в Україні;

Викорінення всього українського як всередині росії, так і за її межами.

Для маніпулювання суспільною свідомістю російська пропаганда масово створює специфічний контент, активно перешкоджаючи альтернативним наративам, іноді навіть фізично знищуючи опозицію. Пропагандистські повідомлення часто апелюють до "болючих" тем у суспільстві, використовуючи етнічні стереотипи або міфи — спрощені, схематизовані, упереджені, аксіоматичні та емоційно забарвлені уявлення про етнічні групи.

Фейки

Російські інформаційні сили та їхні ботоферми масово поширюють викривлену, абсурдно неправдиву інформацію. У глобальному масштабі росія створює хвилі фейкових новин та маніпуляцій, які часто супроводжують вибори, референдуми, плебісцити та парламентські голосування за важливі закони [63]. Сьогодні російські медіа та контрольовані інформаційні агенти використовують більш витончені методи дезінформації. Замість того, щоб створювати та поширювати наративи лише зі своїх фальшивих облікових записів, вони зараз поширюють наративи, які вже висвітлені реальними людьми.

Пропаганда

В арсеналі інструментів інформаційної війни російської федерації є безліч різновидів, що їх використовує країна-агресор у українському інформаційному просторі. Одним з найпоширеніших інструментів є наративи. Наратив — це твердження або особливий спосіб пояснення подій, зазвичай підкріплений різноманітними фактами, що унеможлиблює виникнення сумнівів у його правдивості [67]. Пропагандистська машина рф створює ці наративи, слідуючи кремлівським методичкам з пропаганди. В інформаційній війні росія використовує наративи про заперечення існування України як незалежної

держави, спільність історії, традицій та культури, а також дискримінацію російськомовного населення.

Перед повномасштабним вторгненням РФ активно поширювала наративи про нацистів при владі в Україні, виправдовуючи свою агресію необхідністю "денацифікації", а також про загрозу НАТО, що нібито розширюється на Схід. Російські наративи містять антизахідні настрої, перебільшення подій на полі бою, дискримінацію української політичної та військової еліти, приниження воїнів ЗСУ, і заклики до захисту російськомовних меншин, що проживають в Україні.

Наратив російської пропаганди про те, що Україна не відбулась як держава, був помітний, зокрема, у промові в. путіна від 21 лютого 2022 року. Він стверджував, що Україна була штучно утворена більшовиками і В.Леніним. У цій промові путін визнав самопроголошені Донецьку і Луганську Народні Республіки. На основі цього наративу президент країни-агресора 24 лютого 2022 року оголосив про початок проведення "спеціальної воєнної операції" (СВО). Вторгнення російська влада представила як "денацифікацію" та "демілітаризацію" України [30, 31].

У межах наративу про неіснування України пропагандисти просували тези про нелегітимність правлячої верхівки, нацистів при владі і "президента-наркомана", а звичайних українців зображали як "бандерівців та нацистів". Пропаганда виставляла Україну як агресора, що керується США, а НАТО розширює свої межі. Таким чином, Росія, начебто, має визволити Україну, захистити російськомовне населення та повернути території, які вони вважають своїми історично [9]. У своїх промовах путін часто маніпулював думками людей, використовуючи вигадані або викривлені історичні факти. Наприклад, у інтерв'ю для Такера Карлсона президент РФ 23 хвилини розповідав про "правильну" історію України і Росії, розпочавши із утворення Росії у 862 році та вказавши на "спільну" мову, передавши папку з "листами Богдана Хмельницького" для журналіста. Путін назвав події в Україні громадянською війною і заявив, що "українці досі відчувають себе росіянами" [22].

Зазначимо, що поряд із наративами про недолугість української держави росіяни активно поширювали наративи про "сильну" росію, про її потенціал, "справжніх" лідерів та героїв, військову міць і досягнення армії та військово-промислового комплексу. Таким чином, пропагандисти намагались "провести паралелі" між двома країнами за принципом "хто є ми і хто вони".

Багато наративів, створених під час повномасштабної війни, були націлені на підриг допомоги, що надається Україні партнерами для ЗСУ. Через це на початку вторгнення країни Заходу не одразу погодились надавати військову підтримку, чекаючи розвитку подій. Пропаганда росії частково досягла цього ефекту — навіть у колективному Заході є прихильники наративів, що виправдовують вторгнення до незалежної держави і закликають припинити підтримку. Через проросійські позиції окремих політиків парламенти світу не завжди можуть швидко затвердити фінансову допомогу або перелік озброєння для України, що значно знижує можливості ЗСУ. Водночас рф отримує підтримку від інших режимів.

Дезінформація

У інформаційній війні проти України росія також активно використовує дезінформацію. Згідно з визначенням у Cambridge Dictionary, дезінформація — це неправдива інформація, викривлення подій з метою введення людей в оману, пропаганда або маніпуляція [66]. Дезінформація є частиною наративу, адже наративи часто базуються на неправді.

Чіткий приклад дезінформації можна побачити у випадку з підригом Каховської ГЕС 6 червня 2023 року у Херсонській області. Дезінформаційні повідомлення тоді містили звинувачення в обстрілі ГЕС українською стороною за допомогою РСЗВ "Вільха", що нібито робилося для посилення підтримки Заходу. Росія наголошувала на своїй непричетності до підригу, стверджуючи, що ця ГЕС має стратегічне значення для росії та Криму. Водночас пропагандисти запевняли у відсутності екологічної катастрофи або небезпеки для кримчан [25]. Згодом російська пропаганда розширила список дезінформації щодо підригу Каховської ГЕС, стверджуючи, що українська влада відкрила шлюзи на

Дніпровській ГЕС для відкладання контрнаступу, на який тиснув Захід, а руйнування спричинили старі пошкодження від обстрілу HIMARS [25]. Ця дезінформаційна кампанія підтвердила справжню мету вторгнення — знищення українських територій і цивільного населення.

ІІсО

Ще одним інструментом, який активно використовує РФ в інформаційній війні, є інформаційно-психологічна спецоперація (ІІсО). ІІсО — це комплекс заходів з поширення спеціально підготовленої інформації для впливу на емоції, почуття і поведінку людей, з метою формування громадської думки у потрібному руслі [68]. До ІІсО належать поширення повідомлень про мітки на дорогах і будинках, попередження про масовані обстріли у певні дні та просування пропаганди у кіберпросторі.

Наприклад, за інформацією ІІсО мітки на дорогах і будинках допомагають ворогу наводити ракети через супутники. Росія неодноразово погрожувала масованими обстрілами у певні символічні дні, як-от 24 лютого, 9 травня, 24 серпня — початок СВО, перемога над нацизмом і День незалежності України, відповідно [46].

Завдяки ІІсО російська пропаганда намагається отримати перевагу у кіберпросторі шляхом кібератак, хакерських дій, ботів, фішингу і дїпфейків. Прикладами є кібератаки на сайти українських державних установ, створення фішингових посилань, боти, які залишали провокаційні повідомлення, і тролі у соціальних мережах. Використовуючи технологію deepfake, росіяни створювали фейкові відео, у яких, наприклад, політики робили важливі заяви.

Як дезінформація, так і ІІсО спрямовані на вплив на емоції людей, щоб викликати потрібну реакцію чи посіяти паніку. Через це російська пропаганда часто комбінує ІІсО і дезінформацію. Це чітко проявляється, наприклад, у поширенні дезінформаційної кампанії про "чорний ринок зброї" в Україні, що супроводжувалася маніпулятивними сюжетами за участі псевдоекспертів і тролів у соціальних мережах. Ця методика призвела до реакцій навіть за межами України.

Кібератаки

Кібератаки є ще одним інструментом гібридної війни росії проти України. Російські хакерські групи виконують кібератаки на критичну інфраструктуру, державні установи, медіа та інші сфери в Україні. У грудні 2015 р. російським зловмисникам вдалось успішно атакувати комп'ютерні системи управління енергопостачальних компаній України – «Прикарпаттяобленерго», «Чернівціобленерго», «Київобленерго». Наступна менш масштабна за наслідками кібератака сталася в грудні 2016 р., внаслідок якої протягом трохи більше однієї години була виведена з ладу підстанція «Північна» енергокомпанії «Укренерго» [40].

Одним із перших випадків після початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну стала кібератака 25 лютого 2022 року на пункт прикордонного контролю з метою перешкодити виїзду біженців до Румунії. У перші дні вторгнення також відбулися кібератаки на цифрову інфраструктуру України, що спричинило проблеми з доступом до фінансових послуг та енергетичних ресурсів (наприклад, 28 лютого 2022 р.) [80].

Кібератаки, метою яких було дестабілізувати політичну ситуацію в країні, особливо під час, коли світові політичні лідери намагаються знайти шляхи досягнення миру в російсько-українській війні, стали засобом для російської пропаганди, яка прагнула маніпулювати громадською думкою або дискредитувати мирні ініціативи (як це було під час Швейцарського саміту в червні 2024 року). Це створює ризик посилення політичних конфліктів і погіршення якості прийнятих політичних рішень.

Отже, використання гібридних технологій у війні Росії проти України з 2022 року стало ключовим елементом сучасної стратегії агресії. Поряд із відкритими військовими діями, росія продовжує активно застосовувати невійськові засоби впливу, такі як пропаганда, дезінформація, інформаційно-психологічні операції та кібератаки. Ці інструменти мають на меті дестабілізувати українське суспільство, послабити його здатність чинити опір, а також маніпулювати громадською думкою як в Україні, так і за її межами.

Російська агресія відбувається на кількох рівнях одночасно: військовому, інформаційному та економічному, і має на меті не лише фізичне захоплення територій, а й знищення української ідентичності, підрив громадянського суспільства та поширення колоніального впливу. Попри все, Україна демонструє здатність до стійкості та відсічі агресії, мобілізуючи як військові, так і цивільні ресурси, зберігаючи стабільність державних інституцій та здобуваючи підтримку міжнародної спільноти.

Висновки до розділу 2.

Цей розділ детально аналізує різноманітні інструменти та методи, які росія використовує для досягнення своїх політичних і стратегічних цілей протягом війни з Україною починаючи з підготовки до подій 2014 року та повномасштабного вторгнення 2022 року, а також показує, як ці методи впливають на національну безпеку, соціальну стабільність і міжнародне становище України. Розглянувши особливості гібридних технологій, застосованих Росією у війні проти України, можна зробити низку ключових висновків:

гібридна війна росії проти України є поєднанням класичних військових методів із використанням нерегулярних збройних угруповань та засобів інформаційного, економічного та психологічного впливу. Це робить агресію особливо небезпечною, оскільки її початок і розвиток можуть не супроводжуватися офіційними діями, що ускладнює ідентифікацію агресора та його дій;

інформаційна кампанія проти України розпочалася ще до відкритого військового втручання. Вона передбачала поширення дезінформації, дискредитацію влади, формування негативного ставлення до українського уряду як всередині країни, так і на міжнародній арені. Використання пропаганди та маніпуляцій громадською думкою дозволяло росії створити враження «захисту»

російськомовних громадян та підготувати суспільну думку до можливого втручання;

вторгнення росії у 2014 році стало важливим етапом у реалізації гібридної війни, коли інформаційні та політичні інструменти були доповнені прямою збройною агресією. Росія активно використовувала як військові сили, так і підривні операції для дестабілізації ситуації в Україні, анексії Криму та розв'язання збройного конфлікту на Донбасі. Український уряд, хоча й з запізненням, розпочав відповідь, яка полягала у залученні військових сил, посиленні безпеки та мобілізації міжнародної підтримки;

повномасштабна війна, розпочата в лютому 2022 року, поєднала традиційні військові методи з інтенсивними інформаційними кампаніями та кібернападами. Попри намагання росії здобути перемогу в короткі терміни, українська стійкість виявилася сильнішою за очікування Кремля. Війна виявила, що навіть у повномасштабних бойових діях гібридні технології залишаються актуальними та суттєво впливають на хід конфлікту;

кібернетичні атаки, пропаганда, маніпуляції та дезінформація є важливими складовими гібридної війни. Їх метою є дестабілізація ситуації, ослаблення морального духу суспільства та підрив довіри до влади. Зокрема, росія активно використовувала ці засоби для впливу на громадську думку як всередині країни, так і за її межами;

війна росії проти України має риси колоніальної агресії, оскільки спрямована не лише на захоплення територій, а й на знищення української ідентичності, привласнення культурних надбань та підрив громадянського суспільства. Це виявляється як у пропагандистських наративах, що заперечують право України на існування як незалежної держави, так і в фізичному знищенні української культурної спадщини та інфраструктури.

РОЗДІЛ 3. ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

3.1. Військовий аспект гібридної війни та його методи

24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, яке стало "найбільшою мобілізацією сил, яку Європа бачила з 1945 року... На даний момент Москві не вдалося досягти швидкої перемоги, яку вона передбачала, і вона не змогла захопити великі міста по всій країні, включаючи столицю - Київ." [54].

The New York Times попереджає: "Вторгнення загрожує дестабілізувати вже нестабільний пострадянський регіон, що може мати серйозні наслідки для структури безпеки, яка існує в Європі з 1990-х років...» Затягування війни призвело до того, що, за даними розвідки США, пан Путін відчуває розчарування через повільний темп військового наступу, а російські командири все частіше вдаються до невивірених атак на цивільні об'єкти та інфраструктуру, використовуючи тактику, що застосовувалася у попередніх війнах в Чечні та Сирії. Маріуполь. Харків. Чернігів. Суми. Охтирка. Гостомель. Ірпінь. Список українських міст, перетворених на руїни, продовжує зростати.

Війна спричинила величезні гуманітарні наслідки і забрала тисячі життів. Вона також змусила понад три мільйони людей залишити Україну, що спровокувало, за словами ООН, "найшвидше зростаючу кризу біженців з часів Другої світової війни" [85].

Усі дії Росії проти України, які розпочалися 20.02.2014 з військової операції російських збройних сил та окупації частини української території, включають суспільно небезпечні насильницькі акти, здійснені терористичними організаціями та угрупованнями. До них можна віднести: викрадення, захоплення та вбивства невинних людей або загрозу їхньому життю та здоров'ю, руйнування важливих народногосподарських об'єктів, інфраструктури, систем життєзабезпечення, комунікацій, а також застосування або загрозу застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження. Крім того, продовження агресивних терористичних дій на окупованих територіях, так звані

навчання поблизу кордону України і на окупованих агресором територіях військ Південного військового округу РФ, а також дії на морських акваторіях свідчать про подальше вдосконалення гібридних агресивно-терористичних методів і способів ведення гібридної війни проти України та інших держав світу.

Війна в Україні триває протягом останніх 10 років і переходить у 2024, коли "росія проводить цілеспрямовану кампанію з позбавлення України енергії, очевидно намагаючись порушити обороноздатність країни та підірвати волю українців до продовження боротьби" [52].

У своїй промові на Мюнхенській конференції з безпеки віце-президентка США Камала Гарріс підкреслює, що на кону стоїть моральний та стратегічний інтерес для Америки, Європи і світу загалом. Вона описує жахливі злочини, які вчинили російські війська в Україні: вбивства, тортури, згвалтування, депортації, а також відокремлення дітей від їхніх сімей. Гарріс наводить приклади злочинів, таких як бомбардування театру в Маріуполі, вбивство вагітної жінки в пологовому будинку, а також масові вбивства в Бучі, щоб показати масштаби російських військових злочинів та підкреслити їхню варварську та нелюдську сутність [72] (Дод. А).

Порушення прав людини

З моменту вторгнення росії в Україну журналісти та правозахисники зафіксували численні випадки грубих порушень прав людини. Хоча легко зосередитися на політичних та економічних аспектах останніх подій, важливо не забувати про реальні людські долі, зруйновані або втрачені через цей конфлікт. Основною метою путіна є реінтеграція України до складу росії, що супроводжується застосуванням російськими військами будь-яких необхідних засобів для досягнення цієї мети. "Росія здійснює вторгнення в центральну частину України, прагнучи усунути її законно обрану владу, що має значний та потенційно катастрофічний вплив на життя, безпеку і добробут цивільного населення... все це відбувається з боку постійного члена Ради Безпеки ООН". Російська агресія спрямована не лише проти Збройних Сил України; насильство

не має меж, що призводить до масових страждань і загибелі цивільного населення [50].

Дотепер українські "житлові райони, медичні установи, соціальна інфраструктура та інші цивільні об'єкти та інфраструктура" зазнали нападів із застосуванням бомб та озброєних сил. Деякі особисті історії, що були задокументовані, є вкрай жахливими. 4 березня Human Rights Watch задокументувала випадок поблизу Києва, де свідок стверджує, що російські солдати "зібрали п'яťох чоловіків, змусили їх стати на коліна обабіч дороги, натягнули їм футболки на голови та застрелили одного з них пострілом у потилицю". Інший свідок повідомив, що 6 березня в Ворзелі російські військові "кинули димову гранату в підвал, а потім застрелили жінку та 14-річну дитину, коли ті виходили з підвалу, де переховувались. Чоловік, що був із нею в тому ж підвалі, зазначив, що [жінка] померла від ран через два дні... дитина загинула одразу" [62].

Застосування насильства російськими силами проти українських цивільних осіб є явним і варварським. Жоден українець не перебуває в безпеці, від дітей до жінок, що носять дитину. "Розслідувачі дослідили деякі з найгучніших нападів та інших насильницьких дій війни, включно з бомбардуванням росією театру та пологового будинку в обложеному Маріуполі, обидва випадки у звіті визначені як ймовірні воєнні злочини" [75].

Крім того, російські сили також звинувачуються у "грабуванні цивільного майна, включаючи їжу, одяг та дрова". Жінки були особливо вразливими до випадків зґвалтувань. NPR повідомляє: "Жінка, яку неодноразово зґвалтував російський солдат після того, як її чоловік був убитий під Києвом. Мати чотирьох дітей, зґвалтована групою російських солдатів у Херсоні. Тіло української жінки, знайдене мертвою — голою та зі свастикою на тілі. Жінка, зґвалтована російським командиром у день, коли танки увійшли до села Калита". Під час війни зґвалтування є поширеним злочином, що "майже завжди залишається безкарним". Визнана природа зґвалтування сприяє тому, що багато хто недооцінює справжню значущість цього злочину. Зґвалтування є

стратегічним методом приниження та травмування жертв, і в деяких випадках "використовується як тактика геноциду — для формування майбутнього країни через примусове запліднення. Групове зґвалтування навіть ставало жахливим засобом об'єднання окремих військових підрозділів. Зґвалтування у зонах війни може бути як опортуністичним, так і систематичним" [62].

Російські війська в Україні винні у численних воєнних злочинах. Державний секретар США Ентоні Блінкен зазначає: "Те, що ми бачимо... це не випадковий акт окремої неконтрольованої частини... Це свідомо кампанія з метою вбивств, катувань, зґвалтувань та вчинення звірств. Звіти є більш ніж достовірними. Докази існують і вони доступні для всього світу". Дійсно, світ може бачити, наскільки жахливими є ці порушення. Тепер міжнародне співтовариство має домогтися покарання за злочини росії.

Діяльність диверсійно-розвідувальних груп.

З початком російської агресії в наукову та повсякденну мову увійшло поняття ДРГ рф. У військовій теорії диверсійно-розвідувальна група (ДРГ) є спеціальним підрозділом, що використовується для розвідувальних та диверсійних дій у тилу супротивника в мирний та військовий час. Основна мета — дезорганізація тилових структур, руйнування або тимчасове виведення з ладу критично важливих промислових підприємств, військових об'єктів, засобів транспорту та зв'язку, а також збір інформації про супротивника. У сучасних умовах ДРГ – це високомобільні спецпідрозділи, які переважно застосовуються для виконання розвідувальних і диверсійних завдань у глибокому тилу України. Основні завдання російських ДРГ на неокупованій території включають: виявлення блокпостів, місць розташування та переміщення ЗСУ, територіальної оборони та представників правоохоронних органів; виявлення органів управління військових і цивільних адміністрацій; визначення місць розташування об'єктів критичної інфраструктури; поширення панічних настроїв серед населення; маркування та встановлення радіоприладів на об'єктах інфраструктури для їх знищення; здійснення диверсій на критичних інфраструктурних об'єктах подвійного призначення; виявлення шляхів

можливого обходу оборонних позицій; коректування вогню; створення умов для просування регулярних підрозділів країни-агресора [45].

Один із напрямів діяльності ДРГ – поширення панічних чуток, особливо в тилкових районах, таких як Волинь, Львівщина, Франківщина та Закарпаття. Ворог намагається подвоїти зусилля з поширення фейків, щоб викликати паніку, розколоти суспільство та примусити жити в страху [37].

Використання незаконних збройних формувань та ПВК.

Незаконні збройні формування (НЗФ) - це воєнізовані групи, які створюються для захисту силовим шляхом інтересів певних фінансово-економічних або політичних (релігійних) угруповань. Керівництво здійснює авторитетний політичний, релігійний або військовий лідер.

Як свідчить практика, ці формування організуються за територіальним принципом, не мають єдиного центру керування і діють переважно автономно. Вони складаються з мешканців одного населеного пункту або адміністративного району. Їх діяльність може виходити за межі цих територій. Злиття окремих формувань у великі загони можливе під час оборони великих населених пунктів, за умов координації зусиль лідерами різних рухів проти спільного "ворога", або у відповідь на заклики релігійних лідерів чи самопроголошених "законних" урядів.

Під час анексії Криму та окупації Луганської і Донецької областей росія застосовувала приватні військові компанії з такими цілями: 1) не допустити вступ України до НАТО та ЄС, 2) створити нові важелі впливу на український уряд та європейські країни, 3) запобігти перетворенню України на регіонального лідера, 4) послабити українську економіку через ведення бойових дій, 5) заблокувати значну частину торговельних маршрутів, критично важливих для функціонування країни. Ці дії підтверджують, що зовнішня політика росії повернулася до імперіалістичних амбіцій. Примітно, що якщо в «Концепції зовнішньої політики рф» 2016 року Україна згадується як недружня держава, то в новій редакції концепції 2023 року про неї не згадується взагалі [23].

У 2014 році приватні військові компанії були задіяні в анексії Криму та участі в бойових діях на сході України проти Збройних Сил України. Українські спецслужби та розвідка встановили факти, що підтверджують участь "Групи Вагнера" у бойових операціях проти ЗСУ з 2014 року. Було доведено їхню причетність до боїв за Луганський аеропорт, які тривали з квітня по вересень 2014 року, а також до збиття літака ІЛ-76 у червні 2014 року, на борту якого перебували 9 членів екіпажу та 40 десантників із 25-ї військово-транспортної авіаційної бригади. Крім того, вони брали участь у битві за Дебальцеве в січні-лютому 2015 року. Окрім "Групи Вагнера", до окупації Криму та східних областей України також залучалися бойовики таких приватних військових компаній, як "Російські системи безпеки", "МАР", "Е.Н.О.Т.", "Редут-Антитеррор", "Щит", "Патріот", "Sewa Security Services" тощо. Основними завданнями цих груп були швидке захоплення територій, встановлення окупаційної влади, ведення бойових дій проти українських сил, зачистка окупованих територій та придушення населення.

З 2022 року приватні військові компанії почали виконувати суто військові завдання. "Група Вагнера" та інші ПВК брали участь у боях за міста Бахмут і Соледар [47]. З осені 2022 року ситуація значно загострилася, а взимку того ж року власник ПВК Євген Пригожин заявив, що до Різдва його компанія захопить Соледар. На жаль, у січні 2023 року Соледар був захоплений "вагнерівцями", тоді як бої за Бахмут тривали до червня 2023 року, доки "Групу Вагнера" не замінила регулярна армія. Боротьба з російськими ПВК на міжнародній арені фактично розпочалася лише після повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року. На початку 2023 року Міністерство фінансів США ввело санкції проти "Групи Вагнера" та російських чиновників, пов'язаних з її діяльністю, а саму групу визнали міжнародною злочинною організацією [39].

13 квітня 2023 року Європейський Союз додав "Групу Вагнера" до санкційного списку [11].

Протягом 2023 року цю військову компанію визнали терористичною організацією Нижня палата парламенту Канади та Сейм Литви [35].

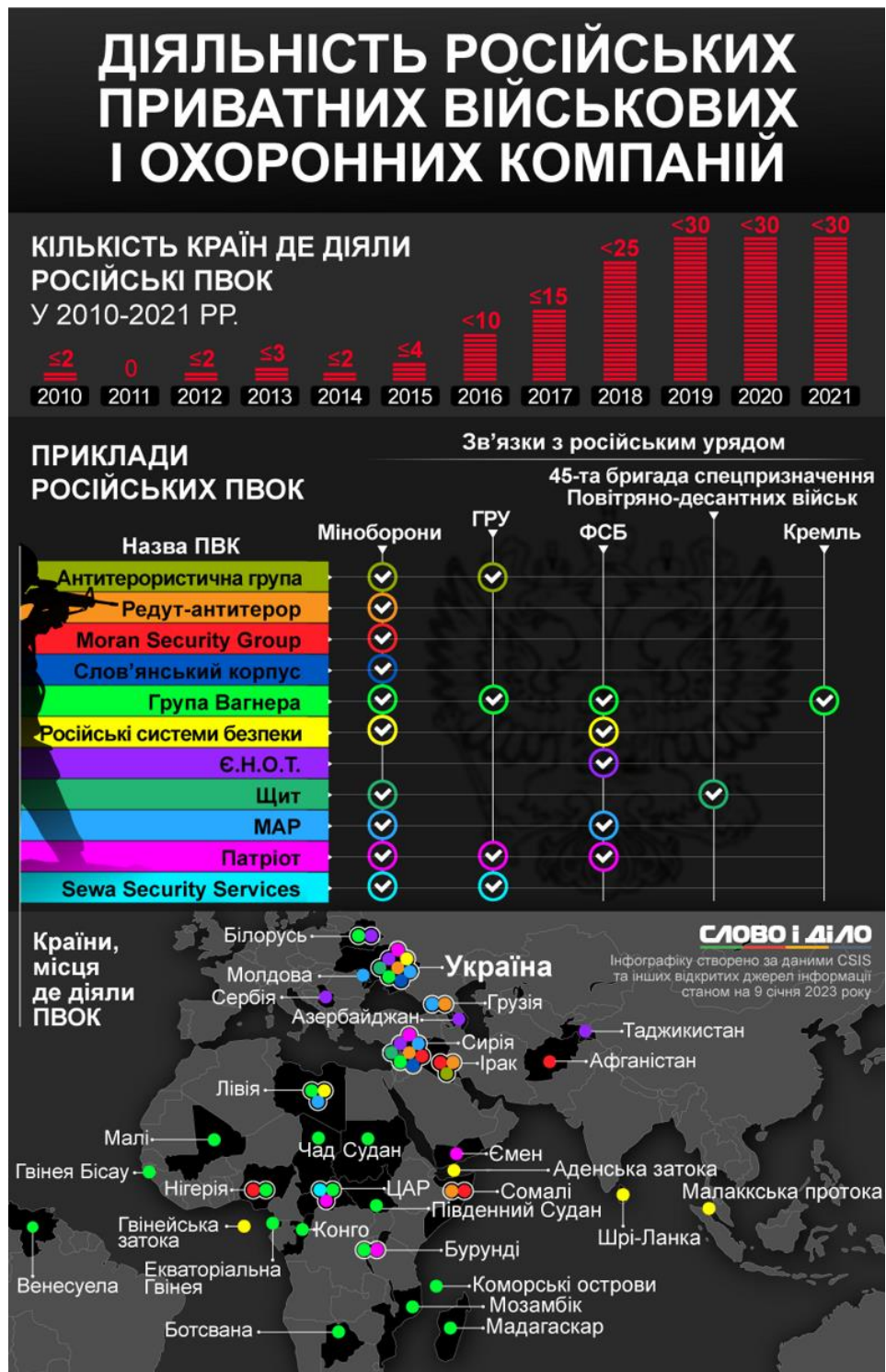

Рис. 3.1. Інфографіка діяльності російських ПВОК

З 2014 року росія стала "фабрикою" з утворення приватних військових компаній (рис. 3.1). Станом на початок 2023 року майже всі впливові політичні діячі та олігархи росії володіють власними збройними формуваннями. Така кількість фактично неконтрольованих угруповань створює ризик внутрішніх

конфліктів. Прикладом цього є конфлікт між Євгеном Пригожиним та Сергієм Шойгу, що призвів до так званого "Маршу Справедливості" від "Групи Вагнера" в червні 2023 року. Хоча цей "Марш" зазнав невдачі, він змусив російську владу підпорядкувати ПВК регулярній армії. Росія перетворила приватні військові компанії на інструмент реалізації своїх імперіалістичних амбіцій.

У світі існують інші країни, де діють ПВК, і є приклади їх використання владою, проте російське керівництво не тільки створює ПВК на своїй території, але й контролює їх, незважаючи на заборону такої діяльності Кримінальним кодексом РФ. Функції російських найманців змінювались відповідно до зовнішньої політики Росії: охорона стратегічних об'єктів в інших країнах, підготовка бойовиків, участь у незначних збройних конфліктах, розвідка, прихована участь у бойових діях, а згодом і відкрите визнання владою їх ролі на полі бою, як це сталося після повномасштабного вторгнення в Україну.

Отже, військовий аспект гібридної війни Росії проти України, розглянутий у цьому підрозділі, демонструє багатомірність та жорстокість методів, що використовуються для досягнення агресивних цілей. Росія застосовує не лише класичні військові дії, але й диверсійно-розвідувальні групи, приватні військові компанії та інші форми незаконних збройних формувань. Це свідчить про намагання зруйнувати структури державного управління, підірвати економіку, знищити критичну інфраструктуру, а також морально зламати населення України.

Гібридна агресія включає обстріли цивільних об'єктів, окупацію територій, численні воєнні злочини, порушення прав людини та навмисне поширення паніки серед цивільного населення. Війна триває вже понад десять років, і нові форми агресії, такі як цілеспрямована кампанія з енергетичного терору, підкреслюють її ескалаційний характер. Діяльність незаконних збройних формувань, використання найманців і приватних військових компаній підтверджують імперіалістичні амбіції Росії і свідчать про перетворення війни на довгострокову кампанію із руйнівними наслідками для України.

Таким чином, гібридна війна росії проти України виходить далеко за межі класичних військових дій, застосовуючи численні методи дестабілізації та терору, що свідчать про цілеспрямоване бажання знищити українську державність і підкорити український народ.

3.2 Політична складова гібридної війни росії проти України

Причини російської війни в Україні, яка почалася як "спеціальна військова операція" 24 березня 2022 року, не можна пояснити лише особливостями українсько-російських відносин у період 2013-2022 років. Очевидно, що війна проти України розвивалася як реалізація давньої реваншистської зовнішньої політики росії, спрямованої на зупинку розширення НАТО, розширення політичного впливу росії за кордоном і впливу США в Європі, що характерно для періоду холодної війни. Її друга мета полягала у визнанні міжнародною спільнотою безумовного права на побудову нової "радянської федерації" та "соціалістичного табору" на основі пострадянських і постсоціалістичних республік.

Політичні цінності та цілі російської федерації довгий час формулювалися та вперше були оголошені її президентом на Мюнхенській конференції з безпеки у 2007 році, а згодом на саміті Росія-НАТО у 2008 році, де Володимир Путін відкрито погрожував знищити Україну у разі її вступу до НАТО. Ключові тези, викладені у статтях про "українців та росіян" як "один народ" та їхнє спільне походження максимально підігрівалися авторитарними медіа, були популярні серед російської спільноти, але виглядали дивно для західного світу.

Таким чином, відсутність вмотивованої та чітко сформованої, особливо для міжнародної спільноти, політичної ідеології війни у плані її цілей обумовлює мотивацію військової агресії росії проти України. Очевидно, що ідеологія має здатність розумно візуалізувати майбутнє. Натомість лозунги, оголошені російською федерацією, спочатку про "денацифікацію" і "демлітаризацію", а згодом про можливу загрозу російській федерації і необхідність нападу першими,

а також про нібито розробку Україною ядерної, хімічної та біологічної зброї. Ці пропагандистські твердження доповнюються заявами про війну російських регулярних військ та інших формувань з США і НАТО, що звучить вкрай гротескно та недостатньо обґрунтовано.

У 2014 році російські спецслужби активували проєкт "Новоросія" як зону широкої нестабільності під патронатом російської федерації, який мав охопити повністю або частково території Харківської, Донецької, Луганської, Херсонської, Миколаївської та Одеської областей. Однак завдяки досвіду, набутому в результаті анексії Криму, політичне керівництво України змогло запобігти такому розвитку подій [6].

Альтернативним військово-політичним проєктом російської федерації, реалізованим на сході України, був проєкт "Малоросія", метою якого була прихована окупація Донецької та Луганської областей у межах їхніх адміністративних кордонів із подальшим проведенням фальшивого референдуму та приєднанням до російської федерації. Основний акцент у реалізації цього проєкту було зроблено на розпалюванні міжнародної ворожнечі між росіянами та українцями, що насправді провокувалася і підтримувалася діями російських спецслужб. Однак на офіційному рівні Кремль завжди заперечував свою причетність до дій, спрямованих на дестабілізацію ситуації в Україні, що становило пряму загрозу її територіальній цілісності та суверенітету і зрештою призвело до відкритої війни, основною метою якої стало "відновлення колишньої імперії та підкорення України" [86].

Політико-економічний вплив

Географічне розташування України, зокрема доступ до Чорноморського басейну та близькість до європейських країн, визначило її перебування в зоні особливих інтересів російської федерації. У цьому контексті російська федерація використовувала різні засоби політичного та економічного тиску, метою яких було ослаблення і руйнування економіки України, а також залежність її політичного керівництва від росії.

Одним із об'єктів вразливості, який дозволяв росії здійснювати постійний тиск на економіку і політику України, була нестача енергоресурсів. Більшість газопроводів, що з'єднували росію та Європу, проходили через територію України на момент розпаду СРСР. Після проголошення незалежності та відокремлення від СРСР, Україна почала купувати газ у росії та брати участь у контрактах на його постачання до Європи. Зважаючи на зростаючу нестачу палива, питання закупівлі і транспортування газу негайно стало об'єктом маніпуляцій з боку російської федерації, засобом впливу не лише на українську, але й на європейську та міжнародну політику.

Революція Гідності остаточно закріпила шлях історичного розвитку, обраний народом України, що був безпосередньо спрямований на європейську інтеграцію та вступ до НАТО, що навіть було включено до тексту Конституції, у частині 2 статті 102 якої визначено Президента України гарантом реалізації стратегічного курсу держави на повноправне членство України в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору. Однак ці події стали початком розкручування маховика гібридної агресії росії проти України, що призвело до анексії Криму та спричинило конфлікт на Донбасі.

З огляду на подальші обставини розвитку державного та політичного життя України, газовий тиск на неї з боку росії почав зростати. У 2014 році за ініціативи російської сторони "Газпром" скасував усі зобов'язання щодо 30% знижок, нібито за невиконання умов контракту, що згодом стало предметом розгляду Стокгольмського арбітражу, згідно з яким у 2015 році "Газпром" мав виплатити компенсацію українській стороні. У 2016-2021 роках триває будівництво газопроводів "Північний потік-2" та "Турецький потік", продовжуються слухання справ у Стокгольмському арбітражі, але вже за позовами "Газпрому" проти "Нафтогазу". Наприкінці 2021 року було зроблено спроби вирішити питання введення в експлуатацію газопроводу "Північний потік-2", що супроводжувалося використанням Російською Федерацією всіх доступних важелів політичного впливу, включаючи шантаж і дестабілізацію ситуації в країнах Європейського Союзу через створення енергетичної та

міграційної кризи, а також тиск на Сполучені Штати, де загрози застосування силового сценарію в Україні стали розмінною монетою.

Ядерний шантаж

З початком повномасштабної агресії РФ проти України з боку представників Кремля почали лунати лозунги, що свідчать про політику ядерного шантажу, і це стосувалося не лише України. Наприклад, після заяв про вступ Фінляндії та Швеції до НАТО, керівники сектору безпеки РФ погрожували посиленням сухопутних, військово-морських та військово-повітряних сил, а також розміщенням ядерної зброї в Прибалтиці, де знаходиться російський анклав Калінінград [74]. Крім того, екс-командувач НАТО Веслі Кларк припустив, що Росія може завдати тактичного ядерного удару по Польщі з метою тиску на Альянс [58]. Агресивна риторика та конфронтація з більшістю світу демонструє зневагу Кремля до міжнародно-правових зобов'язань, включаючи режим нерозповсюдження ядерної зброї. Це вказує на неефективність міжнародної системи безпеки та змушує відходити від звичайних механізмів забезпечення миру. Вже надто пізно говорити про нерозповсюдження ядерної зброї в межах ДНЯЗ, коли світ стоїть на межі третьої світової війни. Можна впевнено стверджувати, що ДНЯЗ не є ефективнішим за Будапештський меморандум, адже не містить санкційних важелів для стримування ядерних держав або обов'язків у разі денонсації договору [24]. Колишній міністр закордонних справ України, керівник Центру дослідження РФ Володимир Огризко зауважив, що російська агресія фактично знищила режим ядерного нерозповсюдження [1]. Схожу позицію висловив Андерс Умланд, старший науковий співробітник Центру європейської безпеки Інституту міжнародних відносин у Празі, зазначивши, що російське вторгнення в Україну ставить під сумнів ДНЯЗ і штовхає країни до думки, що для захисту суверенітету необхідно мати ядерну зброю [32].

Міжнародні інституції, такі як ООН, які мали б забезпечувати мир і безпеку, не виконують своїх функцій, фактично неспроможні протидіяти

збройній агресії, не кажучи вже про ядерну загрозу. ООН нагадує Лігу Націй, яка теж не виконала своє завдання – запобігання війні.

Юридичні механізми ООН, поширені міжнародною спільнотою, виявились неспроможними захистити світ від російської загрози. Блокування рішень Ради Безпеки ООН з боку рф піддає сумніву доцільність функціонування цієї організації та демонструє, що прописані механізми миру та безпеки не застосовуються. ООН, як гарантія безпеки, не здатна захистити світ від агресії з боку постійних членів Радбезу ООН, особливо від можливої ядерної агресії. Однією з причин безкарного нарощування ядерного потенціалу та маніпуляцій Росією є недостатня реакція світу на такі дії. Секретар Ради безпеки рф ще у 2010 році заявляв про можливість превентивного ядерного удару, і у 2020 році це було документально закріплено указом президента рф, що підтверджує застосування ядерної зброї для завершення військових конфліктів на вигідних умовах [42]. Таким чином, Росія активно розвиває політику ядерного шантажу, знаходячи внутрішні механізми для її реалізації за умов мовчазної згоди міжнародної спільноти. Але коли йдеться про загрозу ядерної війни, вторгнення на територію суверенної держави, знищення мирного населення та інші військові злочини, не може бути мови про цивілізовані підходи до зниження ядерної напруги. Світ має рішуче відповісти на будь-які ядерні загрози чіткою та жорсткою позицією, щоб відновити баланс режиму ядерного стримування та досягти миру як в Європі, так і глобально.

Підрив легітимності української влади

Російське повномасштабне вторгнення в Україну унеможливило проведення президентських виборів, які планувалися на 2024 рік. Це створило ґрунт для інформаційної кампанії, спрямованої на дискредитацію української влади через звинувачення у «нелегітимності» та «узурпації» [33]. В лютому комітет з розвідки при президенті України попередив про спецоперацію російських спецслужб під назвою «Майдан-3», метою якої є посіяти розкол у суспільстві та підірвати міжнародну підтримку України [38]. Одна з ліній цієї операції полягає у твердженні про нелегітимність рішень, ухвалених після 20

травня, коли формально закінчується термін перебування Володимира Зеленського на посаді президента.

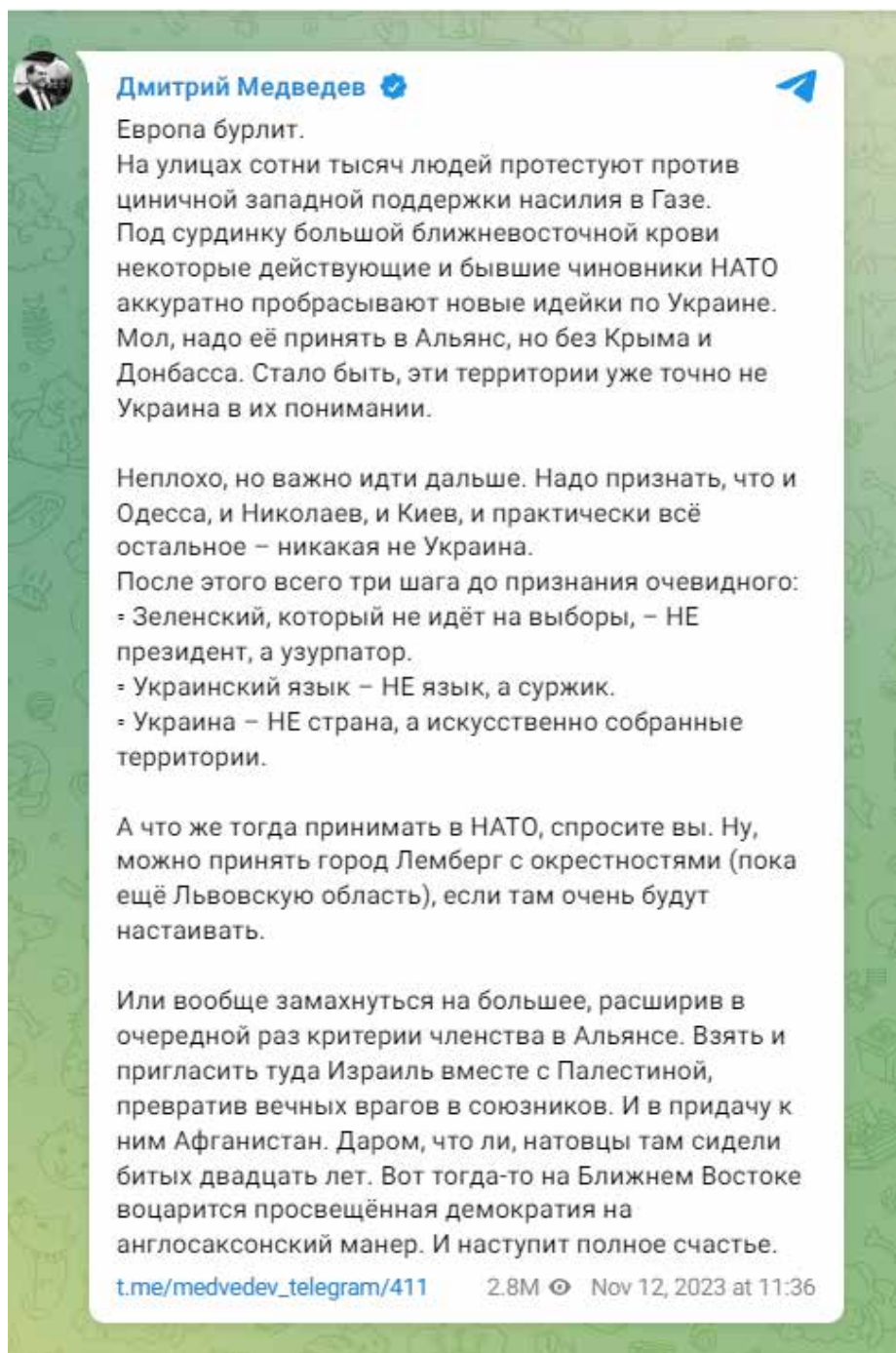

Рис. 3.2. Допис заступника голови Ради безпеки рф Дмитра Медведєва

Росія використовує різні засоби для поширення в публічному просторі думки про нелегітимність Зеленського. Їх завданням є створення ілюзії широкої суспільної дискусії та утвердження думки, що після 21 травня президент України втрачає легітимність або, принаймні, що «ситуація не є однозначною».

Щоб створити видимість такої дискусії, використовуються штучні інформаційні приводи:

заяви блогерів, політичних коментаторів та інших «балакучих голів»;

псевдоаналітичні статті та телесюжети у пропагандистських ЗМІ;

заяви російських посадовців з Кремля, МЗС, спецслужб та інших офіційних структур.

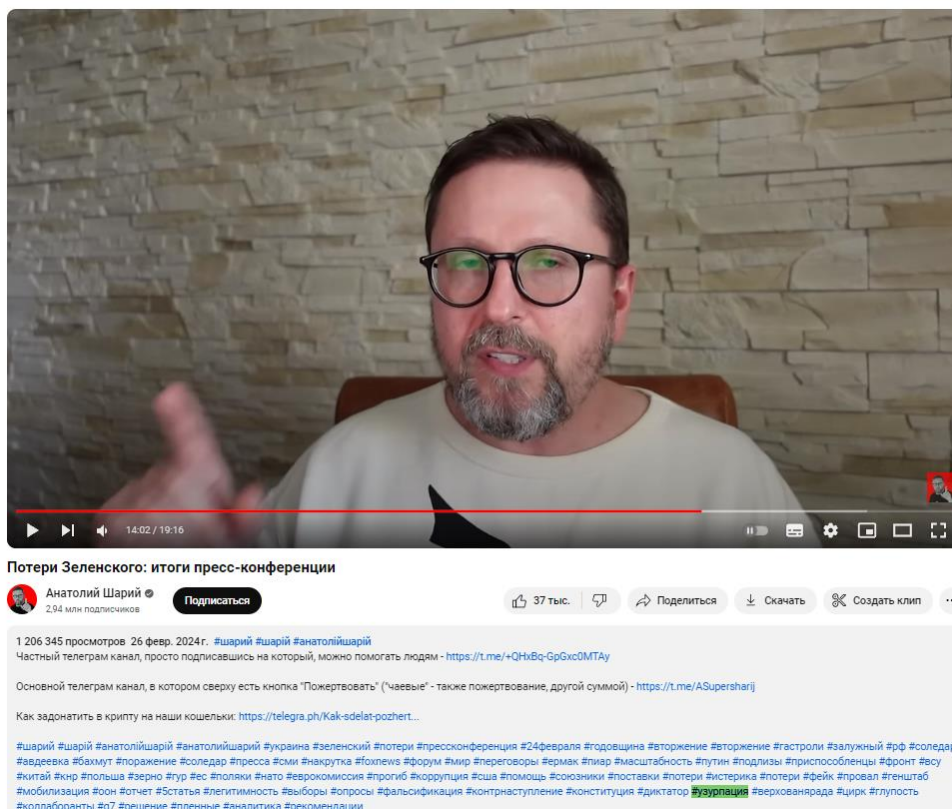

Рис. 3.3. Відео блогера Анатолія Шарія

Ілюзію домінування думки про нелегітимність підтримують боти й тролі, які засмічують соцмережі однотипними коментарями, а також невідомі блогери, що продукують велику кількість коротких відео для TikTok. «Сумніви» у легітимності української влади та звинувачення в узурпації були частиною російської пропаганди ще з 2014 року, коли їх використовували в загальному наративі про «нацистів», які «захопили владу під час перевороту». Зокрема, в листопаді 2023 року заступник голови Ради безпеки рф Дмитро Медведєв опублікував у Telegram допис, в якому звинувачення в узурпації Володимира

Зеленського було включено разом із тезами про «штучність» української держави та мови, що є типовими для цього російського чиновника (рис. 3.2).

Наприкінці лютого блогер-пропагандист Анатолій Шарій, на той час підозрюваний у державній зраді, записав відео з хештегами #Зеленский #выборы #узурпация, а впродовж березня – серію коротких роликів із цими ж хештегами в ТікТок (рис. 3.3). Шарій прямо не звинувачує Зеленського в узурпації, а лише нібито «привертає увагу» до проблеми та знайомить аудиторію з «різними точками зору», однак робить це так, що потрібна Кремлю позиція виглядає найбільш переконливою.

Подібний підхід використовувався і для створення псевдоаналітичних статей та телесюжетів, що були підготовлені російськими та білоруськими пропагандистами, а також підсанкційним виданням «Страна» в період з березня по травень (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Публікація з сайту видання «Страна»

Бомба для Зеленского: у президента Украины осталось 50 дней

Новости недели с юридическим оттенком

ПОДЕЛИТЬСЯ

С понедельника, 1 апреля, Зеленский юридически считается узурпатором. Выборы на Украине должны были пройти в последнее воскресенье марта, но он их отменил. Вот и славно.

Рис. 3.5. Публікація з сайту «MKRU»

Попри те, що в Україні планувалися як парламентські, так і президентські вибори, основною мішенню стала саме посада президента (рис. 3.5). Це пояснюється тим, що:

Володимир Зеленський є найбільш медійною особою та найвідомішим українським політиком, який символізує владу як всередині країни, так і на міжнародній арені.

Кремлю вигідно дискредитувати Зеленського як верховного головнокомандувача, головного представника України за кордоном та символ спротиву українського народу.

Зосередження на одному публічному політику, а не на сотнях народних депутатів або парламенті загалом, є більш ефективним з точки зору інформаційної війни.

Російська пропаганда під час війни невпинно спрямовує атаки на Володимира Зеленського. Окрім звичних звинувачень у корупції,

несамостійності, зраді та інших "гріхах", тепер додаються "сумніви" у його легітимності та звинувачення в узурпації влади. Основні цілі атак включають:

підрив внутрішньополітичної стабільності в Україні, провокування конфліктів та створення штучних криз;

ослаблення зовнішньополітичних позицій України.

Кінцева мета росіян полягає у максимальному ослабленні України шляхом внутрішньої дестабілізації та руйнування міжнародної підтримки, що має полегшити російській армії досягнення своїх цілей з меншими зусиллями.

Отже, політична складова гібридної війни росії проти України має глибокі корені та не обмежується лише міждержавними відносинами останнього десятиліття. Війна є продовженням реваншистської політики росії, спрямованої на відновлення впливу, обмеження розширення НАТО та створення нової федерації з пострадянських республік. Політична мотивація агресії включає прагнення підірвати міжнародний порядок, використовуючи пропагандистські заяви та необґрунтовані лозунги для виправдання військових дій.

Проекти "Новоросія" та "Малоросія" на сході України були частиною цієї стратегії, спрямованої на приховану анексію територій та розпалювання конфлікту. Росія заперечувала свою участь у дестабілізації України, підриваючи її суверенітет.

Політична складова війни включала економічний тиск, використання енергетичних ресурсів як засобу маніпуляції та блокування інтеграційних процесів України до ЄС і НАТО. Політика ядерного шантажу з боку росії демонструє зневагу до міжнародних норм безпеки та неспроможність міжнародних інституцій ефективно протидіяти агресії.

Таким чином, політичні цілі росії охоплюють територіальні та стратегічні амбіції, спрямовані на відновлення впливу над колишніми радянськими республіками через дестабілізацію України, підрив легітимності її влади та дискредитацію на міжнародній арені.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було розглянуто військовий аспект гібридної війни, яку росія веде проти України. Особлива увага приділялася багатомірним методам агресії, що використовуються для дестабілізації та руйнування української державності. Підсумувавши, можна зробити такі висновки:

Росія здійснює багатомірну агресію проти України, що включає використання класичних військових дій, диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ), приватних військових компаній та інших незаконних збройних формувань. Цей підхід дозволяє реалізовувати стратегічні цілі із застосуванням різних засобів, які взаємно підсилюють один одного, що є характерною ознакою сучасної гібридної війни.

Основною метою агресії є руйнування державних структур України, підірив її економічної стабільності, знищення критичної інфраструктури та моральне послаблення населення. Такий підхід спрямований на створення умов, що унеможливають ефективне управління країною та її розвиток, сприяючи таким чином залежності від росії та політичної дестабілізації.

Росія здійснює воєнні злочини, які включають обстріли цивільних об'єктів, систематичне порушення прав людини та навмисне поширення паніки серед цивільного населення. Ці дії мають на меті залякування громадянського населення та подальшу дестабілізацію суспільного життя в Україні, створюючи атмосферу постійного страху і непевності.

Використання диверсійно-розвідувальних груп та незаконних збройних формувань спрямоване на дестабілізацію ситуації всередині країни, перешкоджання реалізації євроінтеграційних прагнень та створення додаткових викликів для української армії. Ці групи здійснюють акти саботажу, збирання розвідувальної інформації, а також поширення дезінформації, що ускладнює оборонні зусилля України.

Приватні військові компанії, зокрема "Група Вагнера", активно залучаються до реалізації імперіалістичних амбіцій росії, дозволяючи вести гібридну війну, уникаючи офіційної відповідальності за свої дії. Приватні

військові компанії стають інструментом проєкції сили, який забезпечує росії можливість підтримувати бойові дії з мінімальними політичними ризиками та надає їй гнучкість у застосуванні сили.

Росія вдалася до застосування нових форм агресії, таких як цілеспрямована кампанія з енергетичного терору, інформаційні атаки та економічний тиск. Ці методи спрямовані на піддрив внутрішньої стабільності України та зменшення міжнародної підтримки. Енергетичний терор, що включає удари по енергетичній інфраструктурі, має на меті не лише зруйнувати матеріальну базу, але й морально послабити населення в умовах холодного періоду року.

Військовий аспект гібридної війни росії проти України демонструє жорстокість і багатогранність методів, що використовуються агресором для досягнення своїх цілей. Систематичне використання різних інструментів тиску на Україну вимагає посилення міжнародної підтримки для зміцнення обороноздатності країни та збільшення тиску на росію задля припинення її агресії.

ВИСНОВКИ

У рамках дослідження було проведено аналіз теоретичних засад гібридної війни, що дозволило чітко визначити її сутність та історичне становлення. Гібридна війна, яку розгорнула росія проти України, представляє новий етап розвитку збройних конфліктів, що поєднує традиційні та нетрадиційні методи ведення війни, військові та невійськові засоби. Відмінність гібридної війни від традиційних полягає у комплексності, асиметричності та розмитті меж між станами війни і миру, що значно ускладнює процеси ідентифікації агресора та адекватної відповіді з боку жертви агресії.

Проведено аналіз історичного розвитку гібридної війни, зокрема етапів її становлення та розвитку у XXI столітті. Цей аналіз свідчить про поступову еволюцію підходів до ведення збройних конфліктів. Якщо у минулому війни були переважно прямими і традиційними, то сьогодні гібридні методи дозволяють агресору діяти приховано, обходячи міжнародні правові норми та ускладнюючи процес ідентифікації джерела загрози. Вивчено особливості застосування гібридних технологій росією проти України, починаючи з 2014 року та їх передумови, що включають широкий спектр заходів: від використання збройних сил і диверсійно-розвідувальних груп до масштабних інформаційних кампаній і кібератак. Ці методи мали на меті досягнення політичних, військових та економічних цілей агресора, а також підрив легітимності української влади та розкол суспільства.

Проаналізовано військовий вимір гібридної війни, що включає як традиційні військові дії, так і використання диверсійно-розвідувальних груп, підтримку сепаратистських рухів та кібератаки. Особливу увагу приділено інформаційній війні, що доповнює класичні військові методи і спрямована на дискредитацію української армії, підрив бойового духу населення та створення сприятливого інформаційного середовища для агресора. Інформаційні атаки та пропаганда активно використовувалися для маніпуляції громадською думкою як в Україні, так і за її межами, з метою формування негативного іміджу української влади та створення ілюзії підтримки росії з боку українського населення.

Вивчено політичний вимір гібридної війни, зосереджуючи увагу на підриві легітимності української влади, маніпуляції суспільними настроями та використанні дипломатичних каналів для поширення дезінформації. Одним з ключових завдань росії було створення враження про неспроможність українського уряду забезпечити стабільність та безпеку в країні. Це досягалося шляхом розповсюдження фейкових новин, інформаційних вкидів, що підживлювали недовіру до влади, та підтримки політичних сил, орієнтованих на співпрацю з росією. Важливу роль у цьому відіграла дипломатична активність, спрямована на блокування міжнародної підтримки України та поширення російських наративів у міжнародних організаціях.

Досліджено ефективність гібридних технологій, використаних росією, які продемонстрували свою здатність створювати хаос та дестабілізацію в Україні. Залучення до війни економічних, інформаційних, політичних та соціальних важелів впливу дозволило агресору діяти не лише на полі бою, але й у всіх сферах суспільного життя. Одним з основних викликів, що постали перед Україною, стала необхідність адаптації до нових умов ведення війни, коли традиційні засоби протидії виявилися недостатньо ефективними. Україна була змушена розробляти нові підходи до забезпечення національної безпеки, що включали зміцнення інформаційного простору, посилення кіберзахисту та розвиток співпраці з міжнародними партнерами.

У першому розділі було визначено історичні та геополітичні передумови російсько-українських відносин. Було з'ясовано, що корені конфлікту лежать у давніх імперіалістичних прагненнях росії, яка не визнає самостійності України як незалежної держави. З історичної точки зору, росія завжди прагнула утримати Україну у своїй сфері впливу, використовуючи різні форми політичного та економічного тиску, включаючи енергетичний шантаж та спроби впливу на внутрішньополітичні процеси в Україні. Геополітичний контекст також підкреслює важливість України як ключового елемента у російській зовнішній політиці, спрямованій на відновлення впливу на пострадянському просторі та стримування розширення НАТО. Ці історичні та геополітичні чинники стали

основою для реалізації агресивної стратегії росії у 2014 році, що поступово переросла у повномасштабне вторгнення у 2022 році.

Другий розділ був присвячений аналізу гібридної агресії росії проти України, що охоплює інформаційний, економічний, соціальний та політичний аспекти. Було показано, як росія використовує пропаганду та дезінформацію для створення негативного образу України в очах міжнародної спільноти та власного населення. Інформаційна війна є важливим компонентом гібридної агресії, спрямованим на підрив морального духу українського населення, розкол суспільства та зменшення підтримки України з боку міжнародної спільноти. Російська пропаганда активно використовує теми «нелегітимності» української влади, звинувачення у «нацизмі» та «узурпації», щоб створити сумнів у правомірності дій українського керівництва. Крім того, економічний аспект агресії виявляється у застосуванні енергетичного тиску, зокрема використанні газу як інструменту шантажу, а також блокуванні торгових маршрутів та економічної співпраці України з Європейським Союзом. Ці методи спрямовані на підрив економічної стабільності України та створення умов для її політичної залежності від Росії.

Третій розділ охоплював військово-політичний вимір гібридної війни Росії проти України, де було детально розглянуто методи ведення військових дій, використання регулярних та нерегулярних військових формувань, таких як приватні військові компанії (зокрема «Група Вагнера»), а також диверсійно-розвідувальні групи. Військова агресія росії є жорстокою та багатогранною, включає застосування терористичних методів, спрямованих на знищення цивільної інфраструктури, обстріли житлових районів та масові вбивства мирного населення. Особлива увага приділялася методам ведення бойових дій, спрямованих на руйнування критичної інфраструктури, підрив економіки та морального духу українського населення. Було також проаналізовано роль приватних військових компаній, які використовуються росією для прихованої участі у війні та зниження політичних ризиків. Крім того, розглянуто політичну

складову гібридної агресії, яка включає спроби дискредитації української влади, підрив легітимності її дій та створення умов для політичної дестабілізації країни.

Гібридна агресія Росії проти України є комплексною стратегією, спрямованою на повну дестабілізацію української держави та підрив її суверенітету. Росія використовує різні інструменти тиску, які взаємно підсилюють один одного: від військових дій і диверсійно-розвідувальних груп до інформаційної війни, економічного тиску та політичних провокацій. Такий підхід дозволяє росії впливати на всі сфери життя українського суспільства, створюючи атмосферу постійного страху та непевності. Війна триває вже понад десять років, і нові форми агресії, такі як енергетичний терор та інформаційні атаки, підкреслюють ескалаційний характер конфлікту.

У світлі проведеного дослідження можна зробити наступні узагальнення:

Історичні та геополітичні причини конфлікту. Агресія росії проти України має глибоке історичне коріння, що пов'язане з прагненням відновити контроль над Україною як частиною колишньої імперії. Геополітичні амбіції Росії спрямовані на стримування розширення НАТО та відновлення свого впливу на пострадянському просторі;

Гібридна природа агресії. Російська агресія проти України має комплексний характер і включає використання військових, економічних, інформаційних та політичних інструментів. Гібридна війна спрямована на підрив української державності, дискредитацію влади, розкол суспільства та створення умов для політичної та економічної залежності від росії;

Військові та інформаційні методи. Росія застосовує як класичні військові дії, так і нерегулярні методи, такі як використання приватних військових компаній і диверсійно-розвідувальних груп, для досягнення своїх цілей. Інформаційна війна є важливим компонентом агресії, спрямованим на підрив морального духу українців, дискредитацію влади та зменшення міжнародної підтримки України;

Вплив на міжнародну спільноту. Російська агресія проти України має глобальні наслідки, оскільки підриває міжнародний порядок і викликає сумніви

щодо ефективності існуючих механізмів безпеки. Міжнародна спільнота має посилити тиск на росію та збільшити підтримку України для забезпечення її суверенітету та територіальної цілісності.

Таким чином, гібридна війна росії проти України виходить далеко за межі класичних військових дій, застосовуючи численні методи дестабілізації та терору, що свідчать про цілеспрямоване бажання знищити українську державність і підкорити український народ. Для протидії цій агресії необхідна консолідована підтримка міжнародної спільноти, зміцнення обороноздатності України та посилення санкційного тиску на росію.

Список використаних джерел

1. Агресія РФ проти України знищила режим ядерного нерозповсюдження. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2882580-agresia-rf-proti-ukraini-znisila-rezim-adernogo-nerozpovsudzena-ogrizko.html>
2. Баркар Д. КСУ скасував політреформу-2004, опозиція заявила про державний переворот. Радіо Свобода. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/2174140.html>
3. Безвіз для України – громадська думка. Ілко Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/bezviz-dlya-ukraini-gromadska-dumka>
4. Білоусов Є.М., Зал Д.О. Режим нерозповсюдження ядерної зброї в контексті військової агресії РФ проти України (постановка проблеми): Юридичний науковий електронний журнал № 4/2022 с. 392-394. Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/4_2022/94.pdf
5. Бутусов Ю. Зрада на самому верху: президент Зеленський звільнив начальника ГУР МО Бурбу за вимогу розслідувати провал відкладеної главою ОП Єрмаком операції із захоплення "вагнерівців". Sensor.net. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sensor.net/ua/resonance/3214128/zrada_na_samomu_verhu_prezydent_zelenskyyi_zvilnyv_nachalnyka_gur_mo_burbu_za_vymogu_rozsliduvaty_proval.
6. Бушин М.І., Гуржій О.І. Історія України. Проблемні лекції / В. Половець // Сіверянський літопис. — 2013. — № 2. — С. 159-163
7. Від брехні та мови ненависті до насильства. Як російська пропаганда атакує українських біженців. Укрінформ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3664061-vid-brehni-ta-movinenavisti-do-nasilstva-ak-rosijska-propaganda-atakue-ukrainskih-bizenciv.html>

8. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. – К.: "МП Леся", 2017. – 332 с.
9. Дев'ять головних тем російської пропаганди. Українська Правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/05/5/7400790/>
10. Єремєєва І. А. Проблеми асиметричного конфлікту в сучасних міжнародних відносинах [Електронний ресурс] / І. А. Єремєєва // Регіональні студії. - 2018. - № 14. - С. 87-91. - Режим доступу: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/14/18.pdf>
11. ЄС оголосив додаткові санкції проти ПВК «Вагнер». Радіо Свобода. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vagner-es-sanktsiyi/32288136.html>
12. За півтора місяця цього року нейтралізовано вже 550 російських кібератак — СБУ. АрміяІнформ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2023/02/18/za-pivtora-misyaczi-czogo-roku-nejtralizovano-vzhe-550-rosijskyh-kiberatak-sbu/>
13. З'явився свіжий рейтинг партій: конкуренти наздоганяють "слуг". Ukrainska Pravda. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/11/12/7273288/>
14. Затримання "російського шпигуна" в Кабміні: всі подробиці. NV.ua. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/zatrimannja-rosijskogo-shpiguna-v-kabmini-vsi-podrobitsi-2410148.html>
15. Кравченко В. Психологічні аспекти «гібридної війни» Росії в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.academia.edu/7229745>
16. Кравчук О. Політична реклама в Україні: президентські вибори-2010 – рік «ТигрЮлі» та реванш Януковича. 24tv.ua. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://24tv.ua/politichna_reklama_v_ukrayini_prezidentski_vibori_2010_rik_tigryuli_ta_revansh_yanukovicha_n1032709

17. Кульчицький С. В. Суспільно-політичне й соціально-економічне становище України в 2010 – першій половині 2015 рр. Український історичний журнал. 2015. № 3. С. 154–175
18. Кушнір М. Росія концентрує війська на кордоні з Україною: як давно? Радіо Свобода. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/text-rosia-koncentruie-viiska/29648121.html>.
19. Липич О. Автором плану знищення української нації виявився політтехнолог Януковича, який у 2004 році ділив Україну на три сорти. Obozrevatel. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/avtorom-planuznischennya-ukrainskoi-natsii-viyavivsya-polittechnolog-yanukovicha-yakij-2004-roku-diliv-ukrainu-na-tri-sorti-foto.htm>
20. Масенко Л. «Русский мир» і «мовний закон» Ківалова-Колесніченка. Як це сталося (хронологія). Радіо Свобода. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28141317.html>
21. Медведєв О. Сьогодні кожний третій фільм йде російською. Азаров вимагає негайно покінчити з україномовним дубляжем. Українська правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/medvedev/4c2c267080e5c/>
22. На Польщу та Литву не підемо, достатньо України. Карлсон оприлюднив інтерв'ю з Путіним. Детектор Медіа. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://detector.media/infospace/article/222736/2024-02-09-na-polshchu-ta-lytvu-ne-pidemo-dostatno-ukrainykarlson-oprylyudnyv-intervyu-z-putinym/>
23. Нова редакція концепції зовнішньої політики Росії: аналіз змісту National Institute of Strategic Studies, 4th of April. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/nova-redaktsiya-kontseptsii-zovnishnoyi-polityky-rosiyi-analiz>

24. Окладна М.Г, Зал Д. О. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї в аспекті сучасних проблем міжнародних відносин. Право та інновації. 2020. № 4 (32). С. 86–91., с. 88-89
25. Основні наративи які просуває російська пропаганда з приводу катастрофи на Каховській ГЕС. Центр протидії дезінформації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cpd.gov.ua/reports/osnovni-naratyvy-yaki-prosuvaye-rosijska-propaganda-z-pryvodu-katastrofy-na-kahovskij-ges/>
26. Петрик В. Методи гібридної війни Росії проти України. Напрями протидії / В. Петрик, Ю. Канарський // Information Technology and Security. - 2015. - Vol. 3, № 1. - С. 30-37. - Режим доступу: https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:cQGIFbK3BsgJ:scholar.google.com/+%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8+%D0%B3%D1%96%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%97+%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8+%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%97+%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8+%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8&hl=uk&as_sdt=0,5
27. «Повертає» Молдові Придністров'я. Чим відомий Дмитро Козак, який тепер відповідає у Кремлі за «український напрямок». NV.ua. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/dmitro-kozak-zaminiv-surkova-na-donbasi-biografiya-novini-ukrajini-50069508.html?utm_content=set_lang&utm_medium=in_article&utm_campaign=langanalytics
28. Приходько П. Технології гібридної війни Росії проти України за президентства Віктора Януковича (2010-2014). Актуальні питання гуманітарних наук. 2023 - №61. Т. 2. - С. 31-37. Режим доступу: http://aphn-journal.in.ua/archive/61_2023/part_2/61-2_2023.pdf#page=31

- 29.Промова Олександри Матвійчук на врученні Нобелівської премії миру (2022), Istorychna Pravda. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/12/12/162157/>
- 30.Путін майже годину висловлював своє бачення життя в Україні: фактчекінг звернення. Слово і Діло. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/22/statija/polityka/putin-majzhe-hodynu-vyslovlyuvav-svoje-bachennyazhyttya-ukrayini-faktchekinh-zvernennya>
- 31.Путін о 5-й ранку оголосив про початок операції на Донбасі. Радіо Свобода. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/31719676.html>
- 32.Росія показала, що для забезпечення суверенітету потрібна бомба. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2882588-rosia-pokazala-so-dla-zabezpecenna-suverenitetu-treba-bombu-umland.html>
- 33.Росія посилює дезінформаційну кампанію проти Зеленського, щоб поставити під сумнів його легітимність. Spravdi. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://spravdi.gov.ua/rosiya-posylyuye-dezinformacijnu-kampaniyu-proty-zelenskogo-shhob-postavyty-pid-sumniv-jogo-legitymnist/>
- 34.«Русский мир» та вибори в Україні: про що говорять у «Вконтакте». Internews Ukraine. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://internews.ua/opportunity/vk-and-elections?fbclid=IwAR2ZHuFDZ8r0-UEvizELldZRjGILYJvvLNQo5JFw14SoOEBu3VSfm9nY5aM>
- 35.Сейм Литви визнав ПВК “Вагнер” терористичною організацією. Укрінформ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubricworld/3682235-sejm-litvi-viznav-pvk-vagner-teroristicnouorganizacieu.html>

- 36.Смолій В. А. Сучасна російсько-українська війна у світлі постколоніалізму / В. А. Смолій, О. В. Ясь // Вісник Національної академії наук України. - 2022. - № 6. - С. 3-16
- 37.Снегірьов Д. Як розпізнати і знешкодити російську ДРГ: ключові ознаки диверсантів та що робити у разі зустрічі з ними. Детальна інструкція для цивільних осіб, 2022. Chas News. – Режим доступу: <https://chas.news/current/yak-rozpiznati-i-zneshkoditi-rosiisku-drg-klyuchovi-oznaki-diversantiv-ta-scho-robiti-u-razi-zustrichi-z-nimi>
- 38.Спецоперація «Майдан-3»: у найближчі тижні РФ активізує поширення деструктивних наративів. Що ще відомо. Spravdi. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://spravdi.gov.ua/speczoperacziya-majdan-3-u-najblyzhchi-tyzhni-rf-aktyvizuye-poshyrennya-destruktyvnyh-naratyviv-shho-shhe-vidomo/>
- 39.США ввели санкції проти ПВК "Вагнер". Суспільне Медіа. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/516913-ssa-vveli-sankcii-proti-kompanij-aki-povazani-z-pvk-vagner/>
- 40.США підозрюють Росію у причетності до кібератак на українські електромережі – ЗМІ. Радіо Свобода. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27473341.html>
- 41.Тригуб О. П., Місяць М. Феномен гібридної війни в українській та зарубіжній політології. Наукові праці. Політологія. 2019. Вип. 312. Т. 324. С. 66–70
- 42.Усенко І. І. Ескалація для деескалації у політиці Російської Федерації. Соціально-політичні студії. Науковий альманах. Праці молодих науковців. 2021. № 5. С. 154–160., с. 157-158
- 43.Черниш В. Що відбувається на Сході України. Ще раз про термінологію. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/law/scho_vidbuvaetsya_na_skhodi_ukraini_sche_raz_pro_terminologiyu

44. Чому не втримали Крим: стенограма РНБО від 28 лютого 2014 року. Радіо Свобода. 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29794488.html>.
45. Шинкаренко І. Р., Спіцина Г. О. Склади окремих кримінальних правопорушень відповідно умов особливого та воєнного періодів, бойових дій. Харків: Нац. аерокосмічний ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»; Факт, 2022. 41 с; с. 19
46. Яка мета головних кремлівських ІПСО у війні проти України. Центр протидії дезінформації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cpd.gov.ua/articles/yaka-meta-golovnyh-kremlivskyh-ipso-u-vijni-proty-ukrayiny/>
47. Які приватні військові компанії є в Росії та в яких країнах вони діяли. Слово і Діло. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/09/infografika/svit/yaki-pryvatni-vijskovi-kompaniyi-ye-rosiyi-ta-yakux-krayinax-vony-diyaly>
48. Active Engagement, Modern Defense. NATO's Strategic Concept 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm
49. Ajeay L. Asymmetric Warfare: A state vs non-state conflict. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://revistas.uexternado.edu.co/index.php/oasis/article/view/4011/4418>
50. Amnesty International. “Russia/Ukraine: Invasion of Ukraine is an act of Aggression and Human Rights Catastrophe.” Amnesty International. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/03/russia-ukraine-invasion-of-ukraine-is-an-act-ofaggression-and-human-rights-catastrophe/>
51. Asymmetric warfare definition. Merriam-Webster Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/asymmetric%20warfare>

52. Bigg M. Ukrainian Attack Cuts Power to Some Russian-Occupied Areas. N.Y. TIMES, Nov. 26, 2023. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/2023/11/26/world/europe/ukraine-russia-drones-power-infrastructure.html>
53. Bilal A. Hybrid Warfare – New Threats, Complexity, and ‘Trust’ as the Antidote. Nato Review. 2021. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/11/30/hybrid-warfare-new-threats-complexity-and-trust-as-the-antidote/index.html>
54. Bilefsky D., Pérez-Peña R., Nagourney E. The Roots of the Ukraine War: How the Crisis Developed, N.Y. TIMES, Oct. 12, 2022. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/article/russia-ukrainenato-europe.html>
55. Buffaloe D. Defining Asymmetric Warfare. The Land Warfare Papers No. 58 September 2006. Режим доступа: <https://www.ausa.org/sites/default/files/LWP-58-Defining-Asymmetric-Warfare.pdf>
56. Costea C. Russia’s hybrid war in Ukraine (2014-2018). Foundation for Political, Economic and Social Research (SETA), 2019: 21-30.
57. Eldessouki A., Rahaf Al Khazraji. Asymmetric Warfare and Prospects of the Russia-Ukraine War. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://trendsresearch.org/insight/asymmetric-warfare-and-prospects-of-the-russia-ukraine-war/>
58. Ex-NATO commander: Putin knows Russian military is lying to him. CNN. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://edition.cnn.com/videos/world/2022/03/31/generalwesley-clark-russian-military-lying-to-putin-ctw-intl-vpx.cnn>
59. Halapsis A. International dimensions of legal myths, “Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs”, Special Issue 2. P. 354–360.

60. Halapsis A. Legal roots of Christian anthropology, “Anthropological Measurements of Philosophical Research”, 20. P. 113–124.
61. Hordiichuk O. The Ideological and Ontological Causes of Russia’s War on Ukraine. West versus East; Tyranny versus Democracy, “Ethics in progress”, Vol. 14, No. 1, Art. #1: 4–10.
62. Human Rights Watch, Ukraine: Apparent War Crimes in Russia-Controlled Areas, Human Rights Watch. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.hrw.org/news/2022/04/03/ukraine-apparent-warcrimes-russia-controlled-areas#>
63. Kornieiev V., Ryabichev V., Glushkova T. Fake news and content manipulation under Russian information aggression, “Przegląd Strategiczny”, 15. P. 187–209.
64. Krepinevich A. Cyber Warfare: A Nuclear Option? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://csbaonline.org/research/publications/cyber-warfare-a-nuclear-option>
65. Mack A. Why big nations lose small wars: the politics of asymmetric conflict//World Politics. 1975. Vol. 27. № 2. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.jstor.org/stable/2009880?newaccount=true&read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents
66. Meaning of disinformation in English. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/disinformation>
67. Meaning of narrative in English. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/narrative>
68. Merriam-Webster. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/psyops>
69. Mharapara R. et al., Asymmetric Warfare: Experiences, Perspectives, Inkling and Challenges with a Focus on Zimbabwe. 3 AUSTRAL: BRAZILIAN J. STRATEGY & INT’L REL. 97, 100 (Jan-June 2014).
70. Noyes A., Egel D. Winning the Irregular World War. RAND, November 6, 2023. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://shorturl.at/ftuwz>

71. Qureshi W. The Rise of Hybrid Warfare. Notre Dame Journal of International & Comparative Law: Vol. 10: Iss. 2, Article 5. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://scholarship.law.nd.edu/ndjicl/vol10/iss2/5>
72. Remarks by Kamala Harris, Vice President, Before Munich Security Conference, The White House. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speechesremarks/2023/02/18/remarks-by-vice-president-harris-at-the-munich-security-conference-2/>
73. Renz B., Smith H. Russia and Hybrid Warfare: Going beyond the Label. Report 1. 2016. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vnk.fi/en/government-s-analysis-assessment-and-research-activities>
74. Russia warns of nuclear, hypersonic deployment if Sweden and Finland join NATO. Reuters. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/world/europe/russia-warns-baltic-nuclear-deployment-if-nato-admits-sweden-finland-2022-04-14/>
75. Santora M., Solomon E., Gall C. ‘Clear Patterns’ of Russian Rights Abuses Found in Ukraine, Report Says, N.Y. TIMES, April 13, 2022. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/2022/04/13/world/europe/ukraine-russia-war-abuses.html>
76. Shpet Ya. A brief history of Russian propaganda, Suspilne.media. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://suspilne.media/224964-a-history-russian-propaganda/>
77. Snyder T. The War in Ukraine Is a Colonial War. “The New Yorker”. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.newyorker.com/news/essay/the-war-in-ukraine-is-a-colonial-war>
78. Solodkyu S. The Evolution of Russian Hybrid Warfare: Ukraine. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://сера.org/comprehensive-reports/the-evolution-of-russian-hybrid-warfare-ukraine/>

79. Solodkyy S. Ukraine's Foreign Policy Audit. TRUMAN Agency, Institute of World Policy, Index of relations, no. 2, October – December, 2016. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://truman.ua/sites/default/files/2018-02/Index%20of%20Relations%20%23%202.pdf>
80. Strategic Compass for Security and Defence, EEAS. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.iiia.com/blog/the-cost-of-passivity-can-the-strategic-compass-guide-the-eu-in-an-era-of-insecurity?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwhIS0BhBqEiwADAUhcw7zJLSrySjGW1LvMbYx6qCUpC4IPAS1KQNY42S151dkj7kyio-Q4RoClrUQAvD_BwE
81. Thiele R. Hybrid Threats – And how to counter them. ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security. 2016. No. 448. P. 1–12. Режим доступа: https://www.ispsw.com/wp-content/uploads/2016/09/448_Thiele_Oslo.pdf
82. The changing face of Russia's information war against Ukraine and other democratic countries: Lessons and recommendations, Interview with Professor Sinan Aral Sinan Aral. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://securityanddefence.pl/pdf-156264-89154?filename=The%20changing%20face%20of.pdf>
83. "The Eastern Partnership and Ukraine: looking back, thinking ahead", organized by the New Europe Center and the EU Institute for Security Studies on 25 February 2020 in Kyiv. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://neweurope.org.ua/en/shidne-partnerstvo-ta-ukrayina-otsinka-mynulogo-poglyad-u-majbutnye/>
84. Treverton G. et al. Addressing Hybrid Threats, Swedish Defence University Center for Asymmetric Threat Studies, April 2018, P. 18–21. – Режим доступа: <https://www.fhs.se/download/18.1ee9003b162cad2caa5a384d/1525791813728/Addressing%20Hybrid%20Threats.pdf>

85. Ukraine-Fastest Growing Refugee Crisis in Europe Since WWII. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.unhcr.org/hk/en/news/ukraine-fastest-growing-refugee-crisis-europe-wwii>
86. Vardanian M. “Ukraine is not Russia”: Nation-building vs colonization in translations for young adults. *Ideology and Politics*, 2(24), 34–58.
87. Zafar, A., Amjad M. Portrayal of Muslims in the Bollywood Movies. *Ethnicities* 15, no. 5 (2015): 675-695.

ДОДАТКИ

Додаток А

1.

III. VIOLATIONS AND WAR CRIMES IN UKRAINE

And today, at this Munich Security Conference, I will describe what we all continue to have at stake: the moral interest, the strategic interest, and the reason Ukraine matters for the people of America, for the people of Europe, and for people around the world. First, from the starting days of this unprovoked war, we have witnessed Russian forces engage in horrendous atrocities and war crimes. Their actions are an assault on our common values, an attack on our common humanity. And let us be clear: Russian forces have pursued a widespread and systemic attack against a civilian population — gruesome acts of murder, torture, rape, and deportation. Execution-style killings, beatings, and electrocution. Russian authorities have forcibly deported hundreds of thousands of people from Ukraine to Russia, including children. They have cruelly separated children from their families. And we've all seen the images of the theater in Mariupol, where hundreds of people were killed. Think of the image of the pregnant mother who was killed following a strike at a maternity hospital, where she was preparing to give birth. Think of the images of Bucha. Civilians shot in cold blood. Their bodies left in the street. The jarring photograph of the man who was riding his bike. Think of the four-year-old girl who the United Nations recently reported was sexually assaulted by a Russian soldier. A four-year-old child. Barbaric and inhumane.

U.S. Vice President Kamala Harris Remarks at Munich Security Conference February 18, 2023